

Isten házába gyűl
A hívő nép új évnek ünnepén;
Holott forró imát
A buzgó néppel híven mondok én.
És a fohász imígy
Száll ég felé: ajándékozz nekünk
Az új év kezdetén
Új szívet, új lelket, jó Istenünk!
S míg érzeménye így
Felbuzdult lelkemnek mennyben
mulat:
Ki nem feledhetem
Imámbul a lányt, imádottamat;
S imé nyílt ajkamon
Véletlenül ez új fohászt lelem:
Maradjon, oh leány,
Kebledben a régi szív s érzélem!

(Tompa Mihály: Új évkor 1847)

BULÁNYI GYÖRGY

ÚJÉV - 2001.

Urunk megkeresztelkedése - ezzel zárul a karácsonyi ünnepkör, amely advent első vasárnapjával vette kezdetét. A bezárás - a megkeresztelkedés - már a folytatásra néz.

A liturgia ellen igazán nem lehet kifogásunk. Az Jézus körül köröz. Csak annyi a dolgunk, hogy engedjük, hogy vezessen bennünket ez a liturgia: betlehemi éjszaka, három királyok, a 12 éves Jézus a templomban, megkeresztelkedés a Jordán vizében, s már kezdődhetik is - egy hosszú, hosszú és nem ismert, nem nyilvános názáreti felkészülés után - a nyilvános működés. A lyukat pedig ki kellene töltenünk. Van itt egy jó hús

XXXI. évfolyam 1. szám **2024. január**

Bulányi Gy.: Újév – 2001.	5465
Farkas I.: A Jordánnál	5467
Bulányi Gy.: A vallásról	5470
Zámbó Z.: Egy táj, amely elvarázsol	5472
Vincze J.: A sziklára épített ház	5473
Gromon A.: Az illúzióromboló Jézus	5473
Király I.: Jézus-követés	5479
Imbach J.: Álom a szabadságról	5483
Faragó F.: Újévi haiku-ficamok	5485

« Az emberi elköteleződés folyóirata – családjunkért,
nemzetünkért, mindenkiért – Isten Országá megvalósulásáért. »
Elérhetőség: koinonia.tarsak@gmail.com

esztendő lyuk: hogy jutott el Jézus odáig, hogy elmenjen a Jordánhoz és megkeresztelkedjék? Az az értelmes kis fiúcska -, aki 12 éves korában a rabbik körében ül a jeruzsálemi templomban, hallgatva és kérdegetve őket, akinek okosságán és feleletein a rabbik csodálkoznak, azon felül, hogy Názáretbe hazatérve szüleinek engedelmes gyermeke volt - hogyan serdült fel, s lett felnőtt emberré?

Biztosat csak egyet tudunk e hosszú hús évről: nem tette azt, ami a legfontosabb ezekben az években egy férfi életében: nem választott feleséget magának. Onnan tudjuk ezt, hogy az evangéliumokban szó esik apjáról, anyjáról, testvéreiről, húgairól, akik egy ízben meg is keresik őt, hogy leállítsák élete útján, s hazavigyék őt Názáretbe, de asszonyáról sohasem történik említés. A múlt században az angol felső középosztály gyermekei a gyarmatokra mentek, s csak, amikor megszédtek ott magukat, jöttek haza, hogy családot alapítsanak. A korunkban Jézusról regényt írók megjáratták Jézussal a bölcs és csodás keletet. De a nyilvánosan fellépő Jézus nem támogatja ezt a hiedelmet. Tanításában nincsen semmi idegen íz. Kultúrájában egykönvű ember. Egyetlen példa, hasonlat sem mutat arra, hogy kitette volna lábát Izraelből; arra sem, hogy elolvasott volna akár csak egyetlen könyvet is, amely Izraelen kívüli

világról tanúskodik. Nem mesélt tanítványainak idegen világról. Nem, mert nem ismerte azokat. Lettem csak népemből egy - mondta magáról Arany, akit Szalonta nevelt. De ez Jézusra is érvényes, akit meg Názáret nevelt.

Pedig a férfiember harminc esztendő korára már nagyjából kész. Addigra kiválasztotta már magának azt a lányt, aki gyermekeinek anyja lesz, s akinek igényeit kielégíteni - élete alapvető feladata lesz. Addigra megírta már azt a dolgozatot, amelynek alapján majd harminc évében valahol katedrát kap. Addigra lerakta már azokat az alapokat, amelyeken állva pályája kiteljesedhetik: felneveli gyermekeit, ír még nyolc könyvet - tanítva az ifjúságot. Addigra kitalálta már azokat a gondolatokat, amelyekből megél, egész élete folyamán ezeket deklarálja. Petőfi harminc esztendő korára már halott, Arany pedig harminc évesen megírja Toldiját, melyről később sóhajtván vallja: Ó ha még egy olyat énekelni tudnék. Vörösmarty is elkészül 25 évesen az egész nemzettől várt honfoglalási epossszal, s Ady is betör még 30 éves kora előtt Dévénynél az új idők új dalaival.

A napokban javítottam a gépemen a Szeretet az Isten című szamizdat könyvemet, melyet 1949-ben írtam, s egyik példánya nem lett az Ávó kazánházainak martaléka. Harminc évesen vettem papirosra. Csak azt mondtam el benne, amit ma is képviselek. Ma is, csak ma már egy kicsit nyugodtabban és bátrabban. Már a címe is árulkodó - Szeretet az Isten. Persze, mára már azt is tudom, és merem is mondani Istenről, hogy mindent adó és mindent elviselő, de semmiképpen sem mindenható, hanem a tékozló fiú papájára hasonlít. De ötven éve is ugyanaz határozott meg, csak akkor még mögéje kellett bújnom az Első János-levél szavának, s azt mondtam, hogy szeretet az Isten. Jézusnál sem lehetett másképpen.

Harminc esztendő korára kész volt mondanivalójával. Az evangéliumokban kirajzolódó kép Jézusról nem ad fejlődéstörténetet. Már első szaváért lehetne vinni a Golgotára. Akkor megy el Jordánhoz, amikor már elkészült programjával. Hogyan jutott hozzá? Ez az a lyuk, amelyet szeretnék betölteni. Apjáról, Józsefről tudjuk, hogy ács volt, s Márk arról is értesít, hogy Jézus maga is ács volt. A 2. század első felében élt Jusztinosz vértanútól tudom, hogy "az ács szerszámot készít az embereknek, ekét és jármokat" - s ezt Jézussal kapcsolatban állítja. (Dial. 88,8). Tehát nem padlást s tetőtért, mint ahogy ma gondolnók. De hogy kitanulta a szakmát, s vállalkozóként dolgozott megrendelői számára, az egyáltalán nem magyarázza, hogy szellemi forradalmat idéz elő Izraelben. Semmi nyoma annak, hogy akár József, akár Mária, akár a testvérei, rokonai hatottak volna rá, s forradalmasították volna őt.

Názáretben így vélekednek róla: "Honnan veszi ez ezt, miféle bölcsesség ez, amely neki adatott, és miféle csodák ezek, amelyek keze nyomán támadnak? Nem az ács ez? Mária fia, Jakab, József, Júdás és Simon testvére? Nem itt élnek-e közöttünk húgai is? És megbotrántkoztak benne" (Mk 6,2-3).

Mi a magyarázat? Tudjuk, hogy Názáretbe hazalátogatva a zsinagógában olvasásra jelentkezik, és ott olvassa Izajás tekerését., Meg tudja keresni azt a helyet, amelyet kiválaszt magának, és kiválaszt önmagáról: Az Úr elküldött engem..., s amikor összecsavarja a tekerést: Ma tejesedett be ez az írás a fületek hallatára. Engem küldött az Úr hozzátok! - érthették belőle a názáretiek. A lyukat alighanem az tölti be, hogy ez az ács olvasta a zsidó nemzeti irodalmat. Az egyetemen Thienemann Tivadar könyvéből (Irodalomtörténeti alapfogalmak), melyet ő is harminc évesen írt meg, azt tanultam, hogy irodalmi élet nincs csak szöveg, szerző és olvasó hármastól. A nemzeti irodalom egy olvasója életet és szellemi forradalmat csinált Izraelben. Forradalmával nemzetek feletti rangra emelte Izrael nemzeti irodalmát. Kétezer esztendő után sincs - minden nyelvre lefordítva - olvasottabb szerző nála a világban

A názáreti olvasó megérti a Törvény és Próféták című nemzeti irodalom alapeszméjét: Elohim, Adonáj, Jahve - maga az Isten menti meg az ő nemzetét. A názáreti olvasó, miközben húsz évig faragta apja műhelyében, később a magáéban, az ekéket, a jármokat, arról gondolkodott, hogy Isten tolmácsot támaszt magának: Ábrahámtól, Mózesztől kezdve Izajáson és Jeremiáson keresztül az élő történelem jelenéig, mert csak e tolmácsokon keresztül képes megmenteni népét, Izraelt. Az ács arra gondolt, hogy Isten tolmácsa lesz. De csak magába forgatta a ezt tolmács szerepet. beszélni, nem beszélt róla; akik ekét, jármot rendeltek nála, ebből semmit sem vettek észre, Különben aligha akarták volna az egyszeriben magát tolmácsnak feltoló ácsot letaszítani a falu szélén a hegyről.

A názáreti olvasó a maga jelenében olvasott. A Római Birodalom Szíria provinciájának egy jelentéktelen, eldugott zugában. Tudott napjainak véres lázadásairól, ötezer zsidó keresztire feszítéséről. Beszámol róla Josephus Flavius. is. S egy napon bezárja műhelyét, s útnak indul a vissza nem térés szándékával. Eleget várt. De mért indul a Jordán felé? Hova indulhatott volna még? Mehetett volna Jeruzsálem, Qumrán, s a szikáriusok földalatti és meg nem nevezhető központja felé is. Jeruzsálemben nem ment: ott a "főpapokkal, írástudókkal, vénekkel" találkozhatott volna, akiknek ételük volt, hogy a mindenkor Pilátussal, akárhonnan jött is, meg kell egyezni. Jézus csak Mennyei Atyjával akart közös nevezőre kerülni.

Qumránba szintén nem ment. Ott a bosszúálló Isten bosszújától várták a gonosz főpap megsemmisítését, s Jézus tudta, hogy Isten nem foglalkozik bosszúállással. A szikáriusok, a görbe kardúak földalatti központját sem kereste fel, mert ott a görbe kard mérszárolni tudásától várták Izrael szebb jövőjét, s Jézus jól tudta, hogy Istennek nincsen sem görbe, sem egyenes kardja. Azért indult el Názáretből, mert kielmélkedte már, hogyan tudja Isten megmenteni nemzetét.

A Jordán felé vette útját, ahol János a gondolkodás átalakításáról beszélt. A tesuvah-ról, amely hazatérést jelent: Izraelhez is, az Istenhez is. Ennek a népnek a szótárában a haza meg Isten egyet jelentett, Izrael az ő népe volt. A Jordán felé vette útját, mert János arról beszélt, hogy akinek két köntöse van, az egyiket adja annak, akinek nincs, s az ennivalójával hasonlóan cselekedjék. Korának politikai, szellemi irányzataiból ez az anyai ágon unokabáty, ez állt ahhoz, amit a megmentés útjának gondolt, a legközelebb. Őt kereste meg. S belemerült nála a Jordán vizébe. Mossa meg őt is a Jordán vize, mossa meg őt is az önzés minden szennyétől.

S amikor kijött a vízből, hangot hallott: Te vagy az én szeretett fiam, benned telik kedvem. Jelenthette ez a hang Jézus számára azt is, hogy jól választott, amikor a Jordán felé vette útját. De ennél sokkal többet is: Azt is, hogy a názáreti olvasó megértette az Istent. Azt, hogy mit akar.

2001. január

FARKAS ISTVÁN

A JORDÁNNÁL...

„Egy ember újjászülethet, de ahhoz először meg kell halnia. És ahhoz, hogy meghaljon először fel kell ébrednie.”
(G. I. Gurdjieff)

Utólag már nem tudta megmondani mikor is kezdődött, de nem is volt jelentősége. El kellett mennem a Jordánhoz – mesélte a barátom. Oda, ahol Keresztelő János Jézust vízbe merítette. Miért? Mi célból? Minek a szolgálatára? Nem tudtam. Csodát vártam? Talán nem, bár az írások tanulmányozása alapján meg voltam róla győződve, hogy ott történt egy fordulat Jézus életében és ott indult el valami. Akkor a helyben bíztam? Talán nem, bár láttam a neten, hogy sokan mennek oda megmerítkezni, megkeresztelkedni, vagy csak kirándulni és egy jót csobbanni azóta, hogy

turisztikai és vallási kegyhely lett. Előtte persze aknamentesítették az egész területet. Persze azt is tudtam, hogy mindig is jártak ide – titokban vagy szervezeten – zarándokok, mert talán ők is éreztek és vártak valamit a helytől. Hiszen:

Vízbemerítése után Jézus nyomban feljött a vízből. Akkor megnyílt az ég, és látta, hogy az Isten Lelke, mint galamb leszállt és föléje ereszkedett. Az égből szózat hallatszott: „Ez az én szeretett fiam, akiben kedvem telik.” – mondja az Evangélium.

Aztán megszerveztem. Nem volt egyszerű, de akkor még viszonylag békés volt a környék. Nem kellett más, csak egy jól működő utazási iroda, vízum és pénz. Olyan irodát kerestem, amellyel meg lehetett oldani, hogy a Jeruzsálemtől nem túl messze lévő Qasr el-Yahudba kiruccan hassak egy-két napra.

Egy szép napos nyári délután aztán ott voltam – mesélt tovább. Nem voltam egyedül. Be kellett állnom a kordonok közé. Szép fehér ruhát kaptam, majd két segítő támogatásával megmerítkeztem. Az viszont gondot okozott, hogy így ideig nem akartam feljönni a vízből. A ferences segítők hangos szóval noszogattak, majd mikor végre feljöttem jól leszidtak – görög vagy latin nyelven –, amiből persze semmit sem értettem. Hiába magyaráztam nekik magyarul, hogy nem a vízbemerítésért jöttem, hanem az alkalmas idő megtapasztalásáért, meg sem hallgatták. Csalódott voltam. Az egész környezetet, a feltételeket és a szertartást alkalmatlannak ítéltam. Így nem lehet ezt csinálni – gondoltam magamban este, amikor kinn ültem egy kopár dombon, ahonnan ráláttam a folyón túli, ma már a ferencesek kezelésében lévő kolostor kastélyra. De akkor miért jöttem ide? Pedig kétezer éve, itt történt az a bizonyos esemény: ez az én szeretett fiam, akiben kedvem telik. Az epifánia, vagyis az Úr megjelenése és megnyilvánulása.

Mikor is? Akkor, amikor Heródes volt, meg a Kaifás, meg az esszénusok, meg a farizeusok, meg az írástudók, meg a főpapok..., meg amikor Poncius Pilátus...

És ma? – kérdeztem magamtól. Ma is van miniszter, meg főpap, meg írástudó, meg ilyen vallás, meg olyan. Itt is, meg másutt is. Akkor mi a különbség? Semmi. A kérdés az, hogy alkalmas-e az idő vagy sem. Van-e lehetőség vagy sem? És a lehetőség nem a naptári idő. Kétezer éve várjuk azt, amire Jézus azt mondta: kis idő. Akkor mikor is?

És hol is? Hát Izrael földjén, a Jordán mentén, Közél-Keleten, Ázsiában, a Föd nevű bolygón, a Naprendszerben... a Tejúton, az ezermilliárd galaxis egyikén.

És ma? Ma is ott vagyok. Mi akkor az alkalmas hely? Nem a földrajzi hely a lehetőség. Akkor mi? *Hasítsatok fát, én ott vagyok; emeljétek meg a követ, ott találtok engem* – mondja a Tamás evangélium. Akkor hol is?

És ki is? Hát..., Mária és József fia, Keresztelő János barátja, aki így és így született és nőtt fel... testvérei, barátai ezek és ezek... szakmája, végzettsége...

És ma? Itt ülök. Ki? Hát..., én. Van nevem, apámnak és anyámnak is volt, voltak és vannak barátaim, akikkel együtt gondolkozok és cselekszem, iskoláim is voltak, szakmám meg munkahelyeim is volt. Akkor ki is az alkalom? Talán nem a személyem, mert ilyenből sok van, hiszen szinte ugyanazok közt a feltételek közt élünk. Akkor mi, ki is?

No, de Ő Isten szeretett Fia, akiben kedve telik...

Láttam a Lelket, amint galamb alakjában szállt rá a mennyből, s rajta is maradt.

Egyetlen egyszer történt volna, akkor, ott és azzal, aki..., az Úrral? Vagy, újra és újra itt, bárhol és bármikor a kedvező alkalom, az alkalmas idő...? Az Úr megjelenik és megnyilvánul. *Az Úr mondta az én uramnak...*

Lehet, hogy most is megtörtént, csak nem volt, aki látta és utólag beszámolna róla? De hát nem a sajtó, a média a fontos, hanem a hatás. Elér vagy sem. Ha elért, majd megnyilvánul, ha rajtad keresztül képes lesz rá. De, tudod, ahogy elképzelem Jézust érte ott egy sokk. Ez megállította a szokásos gondolatmenetét - *hagyd ezt most! Illő, hogy mindent megtegyünk, ami elő van írva* -, és megnyílt az ég és akkor elérte a hatás, ami talán előtte még sohasem. Nyilván, meglepetésében leesett az álla.

- Elért? – kérdeztem tőle csendesen.

Nem, nem tudom – mondta egy kis csönd után bizonytalanul. De, tudod, talán nem azért, mert nem akart, hanem azért, mert nem volt, aki fogadja. Ott volt ez a nagy kérdező! Meg ott a csalódó, meg az ítélkező, meg a szerezni vágyó - ők, akik mindig csálnak és akiknek mindig igazuk van, mert a már megszerzettből dolgoznak. A múltból, az emlékekből. Tudod, erre ott jöttem rá. Már később, amikor már esteledett.

Ültem a kövön, ami kellően nyomta a fenekemet, így érezhettem a súlyomat. Aztán ott volt az a nagy üresség, ami a csalódás következménye volt. Minden kérdésbe került és nem volt, aki válaszolni tudott volna. Viszont teljesen kitisztult a fülem. Hallottam a lassan csendesedő emberi beszédet, ami a folyó felől jött. Az autók dudálását és egy gyerek sírását is. Láttam a lenyugvó nap sugarait, ahogy megvilágították a kolostor tornyát. És láttam felette a felkelő teleholdat. Ott volt a Jordán mocsaras kanyarulatának fanyar, átható illata és ott volt a gyomrom korgása is. Ott a köves, sivatagi szellő érintése az arcomon és ott a kutyaugatás is a kolostor felől. És igen, a lélegzetem is ott volt, hiánya talán Jézusnak is egy sokkot okozott, mikor végre feljött a vízből. Egy voltam velük. Ott volt minden, ami éltet: az élet. És egyben ott volt minden, ami azonnal el is vonja ezt az éltető erőt. És szívemben nagy nyugalom támadt és hála. Ebben a nyugalomban azonban nem béke volt, hanem egy hatalmas hiányérzet. Mint egy étvágy. Hallgattam a zajok mögötti csendet. A mozgások mögötti csendet. Az élet mögötti csendet. Nem, nem szólalt meg a hang, de a

hatás talán elért, hiszen mindezeket érzékeltem és éreztem. És megjelent a kérdés is bennem: mit csináltál eddig? Mivel táplálkoztál és mit tápláltál? Mire ment el a sok hatás, energia, amit kaptál? Mi a te emberlényei kötelességed? Olyan volt, mint egy lelkiismeretfurdalás, de egy másféle, mint az erkölcsi, vagy az érzelmi. Egész létezésemet vonta kérdésbe.

Ott maradtam éjszakára. Kicsit kemények voltak a kövek, de már korábbról megszoktam az órákig köveken, farönkön ücsörgést. Volt időm végig gondolni az életemet és az aznap történeteket.

- Várjál, várjál, ne siess annyira – mondtam neki. Menjünk ebbe bele egy kicsit, hiszen ez az esemény a kereszténység egyik sarokköve, ahogy egy írásában XVI. Benedek pápa mondta: „A karácsony Istennek az emberi lét egyszerűségében való rejtőzését, az epifánia – a Jordánnál történtek - az emberi életben való megnyilvánulását mutatja.”

Abból, amit elmondtál számomra világos, hogy az előzmények Jézusnál és nálad nagyon hasonlóak voltak. Ahogy Jézus, úgy te is nyilván minden körülményt elrendeztél magad körül, hogy el tudj menni a Jordánhoz: család, munka, utazási feltételek, évekig tartó lelki előkészület – ahogy elmondtad. Bár Jézusnál, az írások szerint, mintha ez az utazás egy tudatos előkészítő lépés lett volna: *Hagyd ezt most! Illő, hogy mindent megtegyünk, ami elő van írva...* Nálad, abból, amit elmondtál, úgy érzem mintha egy hiányérzet, egy szükséglet lépett volna fel. Jól értettem?

Igen – felelte határozottan. Nem tudom hol és mikor kezdődött, de szent meggyőződésemmé, mondhatnám rögeszmémé vált az utazás szükségessége. Úgy éreztem, hogy csak ott történhet meg valamiféle megfordulás a gondolkozásomban és az életemben. Vak voltam és süket. Egyrészt azt hittem, hogy ez a megfordulás csak annyi, hogy eddig valamit így gondoltam most meg úgy, eddig sóval ettem a grízestésztát, mostantól meg lekvárral. Másrészt ott volt egy nagy tekintélytisztelet. Azt mondták sokan, nagyok és sokszor, hogy így van, akkor biztosan úgy is van. Semmi sincs úgy. Mindent fordítva láttam, mintha a fejem, tetején álltam volna. Figyeltem a befolyásokra, de az alapvetőre szinte soha. Pedig még a Lucanapi búza is „tudja” mire kell figyelnie. A többit csak elszenvedí és hasznosítja, ha képes rá. Erősödik tőlük, mert az érzékenységet, a fogékonyságot erre az alapvető hatásra erősíthetik. El kellett mennem a Jordánig, hogy erre ráébredjek.

Azután hazajöttem. És egy csendes délután, itt, a teraszon, ahol már annyi mindent átéltem, megéltem merült fel bennem az életleltár kérdése. Aztán elvettem, mert a leltár nem a hatás befogadása, hanem emlékezés a múltra, ami már szinte folyamatos tevékenységem lett. A régi történetek mesélése. Igen, a

nagypapa mesél... Ekkor és ekkor, itt és itt, ezzel és azzal, ez és ez történt. Ahogy most is ezt teszem. És most, itt éppen mi történik...? Itt vagy, meg én is és beszélgetünk. De honnan jönnek a gondolatok, vagy mit mond ez az érzés? Látod, ez megállíthatna egy pillanatra... Megdöbbenhetne, ahogy magyar szó olyan szépen kifejezi. Leeshetne tőle az állam.

- Akkor állj meg! – mondtam neki és megpróbáltam nem reagálni mondataira, hanem nyugodtan szemlélni mindazt, ami körülvett minket. Nem sikerült. Belül minden ment tovább. Hiába láttam a kis zöldikét, ahogy akrobatikus mutatványokkal vadássza le a fenyőágról a számomra láthatatlan kis rovarokat. A fejemben sorra születtek a válaszok és kérdések és a saját kis történeteim. Állj meg! – kiáltottam magamra – belül. És akkor nagy csönd támadt. Egy pillanatra. Ott volt minden, csak a nagy mesélő és kérdező hiányzott – ahogy barátom mondta. És valami halkán, suttogva, de jóindulatúan és nem számonkérően feltette bennem az ősi kérdést: miért vagy itt?

Látod a zöldikét? – kérdezte a barátom egy kis idő múlva, miután követte a tekintetemet. Ő „tudja” az alapvető lény kötelességét: táplálkozni, felnőni, szaporodni, majd átadni a helyét. Nekünk is lehetne ilyen egyszerű? Az ember Istenre figyelő lény – mondja valahol Bulányi György is. Erre figyelmeztethetne, erre ébreszthetne rá minket embereket minden társadalmi és szociális kötelességünk, minden emberi kapcsolatunk is. És leginkább ezek alattak vissza abba a szemléletbe, hogy elég jó embernek lennünk a társadalom és a természet számára. A készülék vezérlésével van a baj. A *többi mind* elvonja a figyelmünket attól, amit keresni alapvető lény kötelességünk lenne. És az igyekezetem, hogy ezt elkerüljem, az is elalatt, mert ilyen vagyok. A fejem talán tudja, de sem az érzelmemet, sem a testemet ez nem érdekli. A többi mind nagyon érdekes és lényeges – magyarázom magamnak, hogy igazoljam és erősítem. Mindenáron el akarom kerülni a felébredést, leginkább azzal, hogy ébren levőnek gondolom magam. Jézusnak is „leesett az álla”, amikor erre rájött. Kellott is neki vagy negyven nap, mire elhitte – egy időre. Aztán még újra és újra rá kellett ébrednie, még virágvasárnap után is.

- Hű, de nekiengedted a lovat a lejtőnek – mondtam neki mosolyogva. Inkább arról mondj még valamit, hogy mi történt azután, hogy hazajöttél.

Itthon? Semmi különös. Minden úgy folytatódott, mint előtte. Talán egyetlen különbség az, hogy néha, amikor tudok megállni és figyelem a mechanikusan reagálókat. Ja, igen. Még egy. Minden nap – amikor csak lehetséges – szánt szándékkal ellopok fél órát a társadalmi és szociális kötelességeimtől és megpróbálok a

„Jordánnál” lenni, mélyen átélni mit is jelent érezni a lélegzetet és a létezésem. Elérhetővé tenni magamat úgy, ahogy azt a hű szolga teszi az Evangéliumban. Miután ellátta munkával a szolgatársait, akik megbíznak benne és rendesen végzik a dolgukat, kiáll a kapuba és várja ura érkezését. Néha visszamegy és ellenőrzi őket, majd újra kiáll és türelmesen vár. Nálam talán fordítva van. Folyamatosan végzem – persze a lehető legjobban és lehetőleg türelmesen – a dolgomat és néha kiszaladok megnézni, hátha megjött. Erre van lehetőségem. Tudtad, hogy a türelem és a szenvedés ugyanaz a szó a latinban? Patientia. Ebből lett a paciens szó is, ami a szegény beteget jelenti, aki türelmesen vár a rendelő folyosóján, hogy elszenvedje az orvos által javasoltakat. A kirándulás óta már nem tudok nem kiszaladni néha és várni egy keveset. Lett bennem egy étvágy erre a lény kötelességre. Befogadni azt, ami adva van és engedni bennem átalakulni a lényemmé. Abszorbeálni és asszimilálni. Hogy aztán ebből kifelé mi nyilvánul meg, azt már rábízom arra, aki ezt bennem lehetővé teszi. Talán ezért teremtett embernek és nem zöldikének. Ha pedig valahogyan újra és újra megnyilvánul, mindig leesik az állam.

- Talán egyszer mindenkinek el kellene mennie a saját Jordánjához, nem gondold? Megtapasztalni a levegő és a befolyás, a hatás lényegességét a saját maga számára. Hogy aztán környezetébe ezt vihesse haza. Tudod, erről az egész Jordán ügyről anyám jut eszembe. Valamikor hetvenfelé jártában fogadalmat tett Istennek, hogy ha apám fájdalom nélkül mehet el, akkor ő egy szál hálóingben fog távozni innen. Mivel kívánsága teljesült, a következő húszegynéhány évben szisztematikusan ezen fáradozott. Minden feleslegétől megszabadult az egyszem hálóingét kivéve. Utolsó évében nála jóval fiatalabb, de sokkal „kriplibb” apácanővérek vették körül és hozzá jártak tanácsért, jó szóért, meghallgatásért.

Igen. Nekem is volt egy nagyon kedves, nálam jóval idősebb ismerősöm, aki egy szál gondolattal távozott: Legyen meg a Te akaratod. Ő talán nem fogadalmat tett, hanem mindenütt és mindenkor eszében tartotta, hogy meg fog halni. Ezért aztán élete végéig sokan vették körül és hallgatták mellette a csendet, a belső és a minden mögött ott lévő csendet.

Kőbánya, 2023. karácsonya

A VALLÁSRÓL

Ha hisszük, ha nem, a vallás – van. Én is vallásos vagyok. S nem is csak úgy, a magam szakállára. Tagja, sőt papja vagyok egy konkrét vallásnak, a római katolikusnak, melynek velem együtt úgy nagyjából egymilliárd tagja van. A szüleim is katolikusok voltak. Vallásosnak és katolikusnak neveltek. Egyházi iskolába is íratlak. Vittek, mint kisfiút, misére, októberi ájtatosságra, májusi litániára. Tízéves sem voltam még, s hallgattam már a főváros leghíresebb hitszónokait. Schütz Antal lábainál ülve tanultam a teológiát. Nem volt kétségem, hogy igaz az utolsó tételig. Nem is értettem, hogyan lehet, hogy vannak olyanok, akik nem akarnak áttérni hozzánk. Gyenge elméjük? Nem látják, hogy nekünk van igazunk? Látják, és mégsem vonják le a következtetést és a tennivalót? Gazemberek? A saját bőrömmön kellett megtapasztalnom, hogy miről is van szó. Az életemet tettem rá a vallás ügyére. Szándékomban – már a tanultak alapján is. Ténylegesen pedig – a személyes Jézus-értésem alapján és erejében. Kiderült, hogy nem kellek. Sem áldozati készségem, sem én magam. Csak egy felettes énre van szükségük belőlem. Magamra nincs.

1950 decemberében vagy '51 januárjában, a karácsonyi szünetben Sík Sándor, a provinciális, tatai rendházunkba hívta a kisközösségi munka iránt érdeklődő piaristákat, rendtársaimat. Török Jenő piaristával s a debreceni kisközösségi munka laikus vezető személyiségeivel együtt az volt a feladatunk, hogy számoljunk be erről az újfajta pasztorális munkáról. A háromnapos tanácskozás végén Sík Sándor megtisztította a terepet a meghívott laikus előadóktól, s csak hozzánk, rendtársaihoz kívánt szólni. Ezt mondta: Ez a munka jó munka, katolikus munka, piarista munka. De vegyétek tudomásul, hogy az egyházban semmit sem lehet csinálni alázat nélkül. Nem emlékszem, hogy kifejtette volna, miben is állna ez az alázat a mi esetünkben. Arra meg biztosan emlékszem, hogy nem igényelte sem más, sem én, hogy megmagyarázza.

Semmi gondom nem volt ezzel az egyházban szükséges alázattal. Semmi, mert engem ebben az egyházban szerettek. Szerettek és elfogadtak, még futtattak is. Szeretett mindenekelőtt Sík Sándor. 1929 őszén ő jön be osztályunkba hittanórát tartani. Talán a második órán felállít s kérdezi a 12 kis próféta nevét. Mondom, hogy nem tanultam meg, mert az csak az apró betűben van. Beírja a szekundát. A következő órára fújom, s megtesz miniszterévé. Fogalmam sincs már, hogy miben is állt miniszteri funkcióm, csak azt tudom, hogy nagyon büszke voltam rá. Akkoriban a Katolikus Szemle főszerkesztője már laikus volt: Várdai Béla.

Ötgyermekes családapa volt a Várdai bácsi, akinek velem hasonló korú vagy nem sokkal fiatalabb gyerekeivel együtt játszottam a Ferenc téren. Várdai bácsi velem küldte Sík Sándornak a korrektúra-anyagot, gondolom a Sík-versek kefényomatát. Tanítás után vagy szünetben vittem fel szobájába. Leültetett egy fotójbe, kezembe nyomott egy diák-cigarettát (a szekrényéből kivett egy szelet csokoládét), s én megilletődötten harapdáltam, míg ő asztalánál átnézte a szöveget. Fél évig hallgathattunk csupán. A második félévben már a szegedi egyetemen tanított.

Szeretett Pintér Laci bácsi is, aki püspöki helynöki minőségében kinevezett egyetemi lelkésznek, a Debrecen városa ifjúságának összehozására rendelt ifjúsági Actio Catholica vezetőjének, a Tiszántúli Actio Catholica-programok moderátorának, magával vitt az esperesi kerületek koronáira előadónak. Az Actio Catholica központi, budapesti püspök-igazgatójával, Endrey Mihállyal is sikerült – kezdeti nehézségek után – szót értenünk, és szót értenem. Még finanszírozta is az egyetemisták lelkigyakorlatait (útiköltség, élelmezés). Lelkigyakorlatot tarthattam a környékbeli papoknak, a miskolci Szent Annában is, Száva kanonok-plébános felkérésére. Előadhattam kispapoknak a Központi Szemináriumban. Vittem valamire, tehát nem volt baj az alázatommal. Ha baj lett volna, nem vittem volna semmire – a Sík Sándor-féle tételnek megfelelően.

De azért mégis szeget ütött fejemben ez a szó. Az alázatról tudtam egyet és mást, hiszen a lelki életéről szóló könyvek erről csaknem mind beszéltek. Így aztán Tatát követően kezdtem vizsgálni az alázatról beszélő jézusi szövegeket. Valami egyébre találtam, mint ami nevelődésem folytán addig élt bennem. Alázatos az, aki képes meghajolni egy felsőbb akarat színe előtt – ez volt a régi kép. Alázatos az, aki képes kicsivé és senkivé és semmivé gyalázódni istenellenes hatalom részéről – ez volt a Jézustól tanult új. A kettő között akkor számomra nem volt ellentmondás. Az egyházam vezetői azt várták el tőlem, amire Mindszenty bíboros a maga életével nekünk példát is mutatott. Ha ezt így nyíltan nem is fogalmazták meg számomra, de ezzel volt tele akkor minden mondott és írott szavam..., s nem állítottak le. Csóválták a fejüket, de Mindszenty is rángatta az oroszlán bajszát. Így hát nem volt baj az alázatommal meg az egyházhűségemmel sem. A változás csak 1951 tavasza, a Grösz-per után következett be. Pintér Laci bácsi szól, hogy a hátsó lépcsőn menjek fel, ha hozzá megyek, hogy ő (a helynöki irodában már bent ülő ávós) ne lásson meg. Endrey püspök is mondja nekem, hogy ő száraz. Kérdezem, hogy mit jelent ez. Valahogy mosolyogva, restelkedve mondja, hogy nem tud több pénzt adni a lelkigyakorlatokra. Nem a pénz fogyott el.

S valamikor 1951. végén vagy 1952. elején Sík Sándor is megszólal. Ülök szobájában. Amikor felutaztam Pestre, mindig bementem hozzá. Nem emlékszem, minő előzmények után mondja: Nyilvánvaló, hogy a jelen körülmények között csak templomon belül szabad folytatnotok a munkát. Hogy válaszoltam-e valamit, vagy csak néztem, nem emlékszem. De úgy él bennem, hogy nem tudta folytatni szövegét. Hogy lehetetlen volt számára akkor ezt a szöveget tovább mondania nekem. A templomban a szóban forgó munkát nem lehetett csinálni. Ezt tudta ő is, én is. A templomban hideg van és padok vannak és békepap plébánosok vannak, a debreceni Szent Annában is, ahol én templomozhattam volna. S ha nem békepap – akkor félelemmel teli plébánosok voltak, vagy legalább egy sekrestyés, akiről sejthető, hogy beszámolót kell tartania a rendőrségnek mindenről, ami a templomban történik. A rendszer nem engedhette meg magának azt a luxust, hogy legyen olyan közterület, amelyet nem világít át teljesen. A munkához pedig kellett egy asztal, amelyet körül lehetett ülni. Kellett egy akármilyen kicsi lyuk, amelyben meg tud szólalni a lélek belsejében formálódó emberi-isteni hang. Ellenséges kamerába vagy lehallgatóba beszélve, vagy ennek tudatában-félelmében ezt a munkát nem lehetett csinálni. Lélektani lehetetlenség lett volna.

Mindenesetre úgy álltam fel a beszélgetés után, hogy ő is tudta, én is tudtam, hogy amit mondott, az számomra érvénytelen, mert nem tudta befejezni, amit elkezdett. Önmagával kerül ellenkezésbe, ha elmondja: nem teheted tovább, nem lehetsz vértanúvá, nem lenne ez jó az egyházunknak, a két megegyezés (1950 és 1951) után ennek a munkának az ideje már lejárt, mert csak azt tehetjük, amit a pártállam nekünk tenni engedélyez stb., stb. Nem rombolhatta bennem össze az én Sík Sándor-képemet. Mint költőtől tőle is tanultam a vértanúság ígét. Különb senki sem volt nála számomra kortársaim közül. Magatartásomról egyértelmű lehetett ez számára is.

Hogy jól mértem fel ennek a beszélgetésünknek levegőjét, erről hamarosan igazolást is kaptam. Fura forrásból. 1952. szeptemberében, letartóztatásunkat követő napokban az engem kihallgató őrnagy úr szájából kapom a helyszíni információt: Sík Sándor a rendházfolyosóján haját tépve mondja: jaj, nem tudtam parancsolni nekik! Így volt. A húr köztünk és az egyházi intézmény között csak megfeszült, de még nem pattant el. Még egy voltak velünk.

1956. október 27-én délelőtt „törtünk ki” a váci fegyházból. Október 28-án már a pesti rendházban vagyok. A folyosón találkozom Stadler Frida névvel: Atya, a Mindszenty és a maga neve most a zászló!

Megyek be Sík Sándorhoz. Intézkedik: Adjatok reverendát meg breviáriumot neki. Hozzám meg: Majd valami szép állást találunk neked. A börtönévek alatt kaptam egy kisebb sérvet, s most megyek a Széher úti egyházi kórházba megoperáltatni magam. A betegek között ott van Shvoy, az egyetemi lelkész püspöke. Mint – változatlanul – egyetemi lelkész számolok be neki, amiről tudok a kisközösségi munkákat illetően. Megértéssel mondja, hogy neki is vannak információi erről, tud a munka folytatásáról. Otthon vagyok tehát. Otthon, bár az oroszok visszajöttek, de reménykedünk, hogy még nem dőlt el véglegesen semmi. Azaz még etetjük magunkat. Balanyi Gyuri bácsi, házi történészünk, reményt keltve erősítgeti, hogy egy nagyhatalomnak nem lehet érdeke, hogy magára haragítsa az egész világot. Él még XII. Piusz is, aki szuszpendáltatja a vezető békepapokat. Bresztóczyt is, akit fejfelé lógattak ki az Andrassy út 60 börtönének ablakán, hogy meggyőzzék: békepappá kell lennie, ha élni akar. Betagolódom, beletartozom tehát még a hierarchia által akceptált vagy megszabott rendbe. Azaz még „alázatos” vagyok, még vihetem valamire.

Végleges szabadulásom után, 1961-ben viszont egyértelmű, hogy a korábban megfeszült húr már elpattant. A Debrecen területén akkor illetékes csanádi püspökhöz, Hamvashoz fordulok egyházi alkalmaztatásom tárgyában. Időpontot ad. Fogad. De szólni – lehallgató készülék előtt – csak ennyit szól: Maga börtönben is volt? Majd írok. Vége az audienciának. Majd ír is, és ezt írja: nem kívánom alkalmazni. Még csak nem is azt, hogy nincs módom alkalmazni. A húr elpattant. A püspök átállt a másik oldalra, a hataloméra. Azzal azonosult. Ott kíván feddhetetlen lenni. Pedig ismer jól. Vagy éppen azért, mert tudja, hogy ki vagyok. 1951-ben még a szegedi dóm egyik toronyszobájában tartok a KALÁSZ (Acsai Ilus) által szervezett Csanád egyházmegyei fiatalasszonyoknak lelkigyakorlatot. Hamvas is fel akar mászni a toronyba. Ilusnak úgy kell megmagyaráznia, hogy ez mégiscsak túlságosan veszélyes lenne a püspök atya számára. A püspök még nem gondol a veszélyre. Csakhogy közben eltelt tíz esztendő. Már nem vagyok a pakliban. Már nem vagyok alázatos. A püspök igen. Még három év, s közben megfordult széljárás következtében a Vatikán kinevezi püspökké azt az öt papot, akik idejében megértették, hogy egyházat építeni csak úgy lehet, ahogyan azt az államhatalom engedélyezi.

Még egy kép: szabadulásom után, amikor csak tehetem, boldogan sietek be a rendházba, rendtársaim közé. Még mindig Sík Sándor a provinciális (haláláig). Egy ízben

a házfőnök – volt debreceni házfőnököm, Nagy Miklós – szól: Gyurka, a konzisztórium (a tartományfőnöki tanács: Sík Sándor és négy asszisztense) úgy határozott, hogy bármikor bejöhetsz a rendházba. Ebédet is kaphatsz bármikor itt, az én házfőnöki szobámban. De hat hétnél sűrűbben az ebédlőben, a rendi közösség előtt ne jelenj meg. Ugye megérted? Mondtam, hogy igen, de támolyogva mentem ki szobájából az utcára. Nehéz megérteni, hogy nem vagyok otthon, ahol otthon volnék. Egyre kevésbé kezdek alázatos lenni.

A 80-as évek végén Varga provinciálistól már ezt hallom. Neked erre a munkára nem adott senki megbízatást! E szavakat akkor már hullagyalázásként hallgattam. De szelíd voltam. Azzal a bevezetéssel, hogy Te akkor még az iskolapadban vagy ott sem ültél talán, a ezért nem tudhatod, meséltem neki egy rendtörténetet, aminek alapján aztán értékelhette a maga fent idézett szavait.

Ja, hát emberek vagyunk. De hát az egyház, bár emberekből áll, csak több kell, hogy legyen, mint egy merő szociológiai alakulat, amely emberekből áll. Az egyház – misztérium is volna. Misztérium, mert bár bűnös emberekből áll, mégis – una, sancta, catholica, apostolica stb. Ezt elfeledtem? Az az én bajom, hogy nem feledtem el. S azt is tudom, hogy attól, hogy mondjuk, még nem az. Ha misztérium, mert az egyházban benne van a Fő is, aki a Krisztus és a Második Isteni Személy, akkor annak meg is kell látsania. De attól, hogy mondjuk magunkat szentnek, még nem vagyunk az. A mondás alapján lehetett volna szent a Bolsevik Párt is. Lehetett volna az is una, sancta, catholica, apostolica, mert bizony fel akarta szabadítani az egész világot. Ja, nem kértünk belőle? S az egyházi üdvözítésből kér az emberiség?

Amikor Mindszentyt letartóztatták, a rákövetkező napokat a magyar fiatal papság színe-java együtt töltötte a Manrézában. Péter Hunya tartott lelkigyakorlatot hittanároknak, egyetemi lelkészeknek. Mindszenty példájának s mártírúmának jegyében biztos és határozott hangon erősítette bennünk a lelkigyakorlat a mártírúmán meglevő készségét. Ugyanez a páter vagy másfél-két esztendő múltán újra tartott nekünk lelkigyakorlatot, már az 1950. évi megegyezés után. Ha az előző hangja a mártírúmán glóriája volt, ez a nyűszítés. Két mondatára emlékezem Az egyik: Csak a püspöki karnak van joga egyházpolitikát csinálni. A másik: Nem a mártírúmán, hanem a pöcegödör felé megyünk. Felmérte jövőnket.

2000.

ZÁMBÓ ZOLTÁN

EGY TÁJ, AMELY ELVARÁZSOL

Hetente legalább egyszer útra kelek, hogy szülőfalumból Kővágóörsről a járási székhelyre Tapolcára utazzam: vásárolni, ügyeket intézni. Utam a Káli- és a Tapolcai-medencén halad át: miközben a busz megfontoltan halad célja felé, lehetőségem van az elmélyült szemlélődésre, gondolataim szabadjára engedésére. Sok százszor megtettem már oda-vissza ezt az utat, de a látvány, amit ez a táj nyújt, minden évszakban, minden napszakban elvarázsol, magához vonzza tekintetemet. A medencék peremén nyugalom, biztonságot sugárzó tanúhegyek állnak őrt: bazaltsüvegük alól óvó tekintettel vigyázzák a tájat. Ereikben már nem csordogál forró láva, de annak melegét megőrizték a lejtőiken termő tüzes borok számára. Nyáron bekapcsolódnak a táj fölött átsuhanó vidám gomolyfelhők játékába, folyamatosan változtatva a napfénytől ragyogó és az árnyékos területek helyzetét, arányát. Ősszel az erdők színes lombruháját öltik magukra: így ünneplik az oldalaikon, lábaiknál termett csodálatos zamatú szőlőket, gyümölcsöket, amelyekhez ők biztosították a nyomelemekben rendkívül gazdag vulkanikus talajt és a napfényben bővelkedő mikroklímát. Az idő hidegebbre fordultával elgondolkodva könyökölnek a medencék alját kitöltő ezüstös ködökre. Télen visszavonulnak zúzmarás magányukba: gyakran felhőkkel takarják el arcukat, és az elmúlt évmilliók történésein merengenek. Tavasz ébredésük gyors és látványos: mintegy gongütésre, egyik napról a másikra, rügyek, virágok, indák millióival jelennek meg a fenséges élet színpadán.

Itt az ember nem uralkodni akar a természetben, hanem együtt élni, összhangban lenni vele: nincsenek füstölő gyarak, ormótlan, hivalkodóan pöffeszkedő épületek: a kis présházak, lakóházak, kápolnák harmonikusan simulnak a tájba.

A hegyek közötti lankás dombokon, síkvidéki réteken legelésző juhok, lovak, szürkemarhák csak fokozzák a nyugalom, a béke, az otthonosság érzését. A két medence szerény lélekszámú kis településeinek lakói sokszor nincsenek is a tudatában annak, hogy milyen evilági csoda vesz körül őket. Jópár évvel ezelőtt, egy innen több száz kilométerre élő ismerősöm azt mondta, hogy: „Isten különleges kegyelme, ha valaki ilyen szép helyen élhet, mint te!”: Nem vitatkoztam vele!

Nem tudom, hogy mivel érdemeltem ki ezt a kegyelmet, de egész földi életemben hálás leszek érte a Mindenhatónak!

Kővágóörs, 2023. november 4.

VINCZE JÓZSEF

A SZIKLÁRA ÉPÍTETT HÁZ

(Mt 7,24-29)

Pál apostolnak a szentleckében elhangzott szavai illenek a mai ünnephez, Szent István király ünnepéhez:

„Ne éljetez úgy, mint a pogányok... Megtanultátok, hogy Jézusban van az igazság...Vessétek le a régi embert... öltsetek magatokra az új embert” (Ef 4,17-24)!

Magyarország jelenlegi állapotáról sok riasztó dolgot el lehetne mondani, de ma arra törekszem, hogy azt emeljem ki, ami előremutató, amit követni kellene.

Sok reményteljes dolgot, eseményt tapasztalhatunk, ami alapján bízhatunk országunk jövőjében:

- Sokan elvallástalanodtak, ateizálódtak, elfordultak az egyháztól, az Istentől, de van egy kis mag, a „szent maradék”, azok, akik tovább viszik az evangéliumi igazságokat, akik semmiért nem mondanak le a jézusi örökségről.
- Az ifjúság hitbéli helyzete kétségbeejtő, de vannak, akik komolyan veszik a hitüket. Bértmálás után szinte mindenki lemorzsolódik, de az idén mutatta meg egy budapesti plébánia, hogyan készülnek az egyházközség tagjai a bértmálásra. Igaz, hogy nem tinédzsereket bértmáltak, hanem egyetemistákat és felnőtt férfiakat, nőket. Több mint egy évig ismerkedtek a Bibliával, mindenkinek volt egy kísérője, aki imádkozott érte. Nem iskolai képzés volt, hanem kötetlen beszélgetés. A szabadidejük egy részét is együtt töltötték, és lelkigyakorlattal készültek a bértmálásra. Nem volt lemorzsolódás a bértmálás után. Mindenki folytatta hitének a gyakorlását.
- Biztató, hogy egyre kevesebben kívánják vissza a rosszemlékű múltat, a kommunista diktatúrát és gondolkodásmódot.
- Még biztatóbb, hogy a választások alkalmával a magyar nép nagy része józanul gondolkodik és választ.
- Emelkedik a lelkiségi mozgalmak száma, ahol sokan tanulják meg a jézusi igazságokat, és elköteleződnek a kereszténység életformája mellett.
- Imaközösségek alakulnak, ahol imádkoznak a szenvedélybetegekért, a magzatokért, a házásokért, a betegekért, az ifjúságért, hazánkért, egyházunkért. Mindszenty bíboros

úr mondta, ha lesz egymillió imádkozó magyar, nem félttem országunk jövőjét. Több mint egy millió magyar ember jelentkezett erre a felhívásra, és imádkozott a megadott szándékokra.

- Egyre többen jelentkeznek fiatalok és öregek arra, hogy a kórházakba elvigyék az örömhírt, látogassák a betegeket.
- Sokan karolják fel áldozatos lélekkel az öregeket, a betegeket, a magányosokat.
- Egyházi karitatív szervezetek gondoskodnak a menekültekről, a rászorulókról, a szegényekről.
- Egyre többen járnak búcsújáró helyekre, olvassák a napi evangéliumot, elméledéseket.

Biztatásul: az 1938-as budapesti Eucharisztikus kongresszus himnuszának (Győzelemről énekeljen) utolsó versszaka így hangzik:

„István király árva népe, te is hajtsd meg homlokod.

Borulj térdre, szórd elébe minded gondod, bánatod!

A kereszt volt ezer éven reménységed oszlopa:

Most is Krisztus jele légyen jobb jövődnek záloga...”

(Bangha Béla)

Pér, 2023.

GROMON ANDRÁS

AZ ILLÚZIÓROMBOLÓ JÉZUS

Az idegen szavak szótárának meghatározása szerint az illúzió „hiú reménység, önáltatás, önámítás”. Az alábbiakban kicsit tágabb értelemben használom ezt a fogalmat: alaptalan/téves felfogás, vélekedés, ill. alaptalan/téves vágyakozás, reménykedés – és bemutatom azokat a főbb területeket, amelyeken Jézus lerombolta (vagy legalábbis igyekezett lerombolni) kortásainak illúzióit (és ezzel a mieinket is...).

Istenkép

Igaz, hogy nyíltan/közvetlenül csak ritkán, de Jézus egyértelművé tette, hogy szerinte Isten nem mindenható (szemben például Márk evangélistával is, aki Jézus szájába adja a maga tételét: „Istennek minden lehetősége”: Mk 10,27).

Amikor először beszélt tanítványainak arról, hogy sokat kell majd szenvednie a vének, a főpapok és az írástudók által, sőt azzal is, hogy megölik, akkor Péter magához

vonta őt, és elkezdett keményen beszélni vele, mondván: „Isten őrizzen ettől, uram! Semmiképp nem történik ez veled!” Jézus azonban felelte erre: „Menj innen mögém, sátán! Kelepce vagy számomra, mert nem Isten gondolatai járnak a fejedben, hanem az emberekéi” (Mt 16,21-23). Ennek megfelelően imádkozott is azután a Getszemáni-kertben a rá váró szenvedések küszöbén: „Atyám, ha lehetséges, távozzék el tőlem ez a pohár” (Mt 26,39)!

Ez a két eset egyúttal leszámol azzal az illúzióval is, hogy Isten kedveltjeit, „az istenszeretőket nem érheti baj”, ahogyan erre Jézus ellenségei is hivatkoznak, amikor ő már a kereszten van: „Istenben bízott, szabadítsa meg most, ha szereti őt – azt mondta ugyanis: »Isten fia vagyok«” (Mt 27,43; vö. Bölcs 2,18: „...ha az igaz az Isten gyermeke, akkor Isten a pártjára kel, és kiszabadítja ellenségei kezéből”) – és ahogyan ezzel a Sátán is érvelt Jézus pusztai megkísértésekor: „Ha fia vagy Istennek, vesd le magad innen! Írva van ugyanis: »Angyalainak megparancsolja majd, hogy gondosan megőrizzenek téged«, és »tenyerükön fognak hordozni téged, nehogy kőbe üssed lábadat«” (Lk 4,9-11; Zsolt 90,11-12).

A fentiek azt is magukban foglalják, hogy Isten nem avatkozik be csodákkal a dolgok menetébe, sem annak érdekében, hogy megmentse „övéit”, sem azért, hogy valamit bebizonyítson, ahogyan ezt Jézus szintén már a pusztai megkísértésekor nyilvánvalóvá tette, ugyanis a Sátán felszólítására, hogy „Ha fia vagy Istennek, mondd ennek a kőnek, hogy váljék kenyérré!”, azt felelte: „Írva van, hogy »nem csupán kenyérral él az ember«” (Lk 4,3-4).

Ehhez az alapállásához később is hűséges maradt, és minden félreérthetőséget kizárva, „elvi síkon” is megfogalmazta. Amikor a farizeusok „égből való csodajelel” követeltek tőle, nyíltan megmondta: „Bizony, mondom nektek, ez a nemzedék nem kap semmiféle csodajelel” (Mk 8,11). Máskor ugyanezt elmondta a tömegnek is: „Ez a nemzedék rossz nemzedék, mert csodajelel követel. De Isten nem fog csodajelel adni neki, hacsak nem Jónás próféta jelét. Ahogyan ugyanis Jónás jellé lett a niniveiek számára, úgy lesz az emberfia is jel e nemzedék számára” (Lk 11,29-30). Márpedig Jónás semmilyen csodát nem művelt a niniveiek számára: azok pusztán a prédikációjának hatására tértek meg (ellentétben Mt 12,40 téves beállításával). – Tegyük hozzá: Ezeket állítva Jézus nem kerül ellentmondásba azokkal a kijelentéseivel, amelyekben „csodás” gyógyításaira hivatkozik, mint Isten országának, illetve küldetésének jeleire (Lk 11,20; 7,22). E gyógyítások ugyanis csak „utólagos következtetés” alapjául szolgálnak, nem pedig „előzetes bizonyítékul” (vö. Lk 652. l.áb.)!

Istennek a világ menetébe történő be nem avatkozását Jézus egy alkalommal sokkal közvetlenebbül, mondhatjuk úgy is, sokkal durvábban fejezte ki. Lk 9,44-ben ez áll: „Vegyétek fületekbe ti ezeket a szavakat! Az embernek ugyanis, és így nekem is számolnom kell azzal, hogy Isten emberek kezének szolgáltató ki.” Ezt érdemes részletesebben bemutatni:

Nagyon fontos e mondás keretezése, mert különös súlyt ad a közrefogott mondanivalónak. Az emberek mind csodálják Jézus összes tetteit (43b v.), s ebben a magasra szökött hangulatban mondja el Jézus a rettenetes kijózanító szavakat, amelyeket éppen tanítványainak kellene befogadniuk (44a v.), de ők nem értik a beszédét, és félnek is megkérdezni tőle annak értelmét (45. v.), alighanem azért, mert ösztönösen el akarják háritani maguktól annak megértését, sejtve a rettenetes mélységeit.

Ami a fordítást illeti: 1) Az eredetiben olvasható „emberfia” jelentése: „az ember általában, és így én is” (ld. Mk 68. l.áb.). 2) A „kiszolgáltattatik” kifejezés passivum divinum (ld. Mk 59. l.áb.), ezért fordítottam így: „Isten kiszolgáltatta...” 3) Lukács emelkedettebb nyelvezetének tudva be és a jövő idő szokásos körülírásának tekintve a mellein + főnévi igenevet (mellei paradidoszthai) lehetett volna egyszerűen így fordítani: „Isten ki fogja szolgáltatni az emberfiát...” A mellein azonban igen gazdag jelentésű ige, sok egyéb mellett azt is jelenti, hogy „kell”, „muszáj” és „megemlékezik valamiről, számításba vesz”. A szövegösszefüggés (keretezés) és az alábbiakban kifejtett tartalom indokolja fordításomat („...nekem is számolnom kell azzal...”).

Mi az, ami olyan döbbenetes Jézus kijelentésében? Az, hogy noha a Messiásnak tartották őt (Mk 8,29), s azt gondolták róla, hogy Isten különleges védelme alatt áll (Mt 16,22), ő is alá van vetve a dzsungel törvényének! Egyfelől ezt hangsúlyozza a nagy lelkesedés közepette: „Jegyezzétek meg jól: Nekem is számolnom kell azzal, hogy emberek kezébe kerülök...”

De hol marad Isten? Mindenekelőtt benne van a dologban: éppen Isten „szolgáltatta ki” az embert, még „kedvenc fiát” is (Mk 1,11; 9,7; 12,6) brutális embereknek (és természeti katasztrófáknak, betegségeknek, baleseteknek...) – anélkül, hogy beavatkozna az események menetébe. Ezt hangsúlyozza Jézus másfelől.

Ennél keményebb kijózanítás aligha lehetséges Istennel kapcsolatban, ez az ateizmus határát súrolja. És noha Jézus különbséget tett Isten be nem avatkozása és a bűnös emberi kiszolgáltató között (vö. Mk 897. l.áb. és Lk 17,1; 22,22), nem adott racionális magyarázatot a megmagyarázhatatlanra, hanem szerényen tudomásul

vette – és mégis bízott Istenben, nem vonta kétségbe abszolút jóságát. Ez a „mégis” választja el Jézus józanságát azok józanságától, akik azt mondják: Nincs Isten. S ha létezik „jézusi misztika”, akkor az ebben a „mégis”-ben áll. (Ld. még Mk 895. láb.)

Jézus – többek között – gyönyörű, de ha úgy tetszik, vérlázító példabeszédekkel tette világossá, hogy Istennek nem tulajdonsága az igazságosság (ti. az „osztó igazságosság” = „mindenkinek, ami megilleti”, kissé leegyszerűsítve: „a jóknak jutalom, a rosszaknak büntetés”), amit pedig minden korban annak tart „az egész világ”; ezt fejezi ki, hogy a király egyetlen kérő szóra elengedi szolgájának tízezer talentumos („végtelen nagyságú”) tartozását (Mt 18,23-33), a gazda kifizeti a teljes napi munkabért azoknak is, akik a tizenkét órától csak egyet dolgoztak le (Mt 20,1-15), és az apa feltételek nélkül visszafogadja a „tékozló fiút” (Lk 15,11-32), és még annak bűnvallomását sem engedi végigmondani (Lk 15,21).

Istennek ezt a „nem igazságos” mivoltát fejezik ki Jézus azon megnyilatkozásai is, amelyek szerint Isten soha nem áll bosszút (názáreti „székfoglalójában” az Izajás-idézetből kihagyva az utolsó félmondatot, nem hirdeti „Istenünk bosszújának napját”: Lk 4,19), nem bünteti betegséggel a bűnöst (így szólt a bénához: „Gyermekem, Isten megbocsátja bűneidet”: Mk 2,5 – Mk 61. láb), nem büntet halállal semmiféle bűnt (a Pilátus által lemészárolt galileaiakra utalva azt monda: „Ti azt gondoljátok, hogy ezek a galileaiak bűnösebbek voltak az összes többi galileainál, minthogy ilyeneket szenvedtek el. Mondom nektek: Semmiképpen”: Lk 13,1-3)!

Mindezekkel összhangban aztán Jézus azt is megállapítja: „Lehetetlen, hogy Isten újtától való eltántorítások ne történjenek” (hagyományos fordításban: „Lehetetlen, hogy botrányok ne forduljanak elő”, vagy: „Lehetetlen, hogy bűnre vezető alkalmak ne történjenek: Lk 17,1). Tágabban fogalmazva: Nem lehet minden rosszat és minden rossz embert eltüntetni a világból. Azaz: arra kell berendezkednünk, hogy együtt éljünk Istenbe vetett bizalmunk állandó veszélyeztetettségével, meg kell birkóznunk a „botrányok” állandóságával, ahelyett, hogy bűn és szenvedés nélküli földi paradicsomot várnánk. – Ahogyan leleplezte azt az illúziót, hogy Istennek csodával kell megőriznie a szenvedéstől azt, akit szeret, ugyanúgy leplezi le itt azt az illúziót, hogy Isten képes külső beavatkozással kiküszöbölni a világból minden rosszat. Ahogyan már az elején is utaltam rá: csak az őt nem értők adták később ismét a szájába, hogy „Istennek minden lehetséges” (vö. Mk 10,27 és Mk 598. láb.; Mt 26,39 és Mt 1107. láb.).

Jézusnak az istenképre vonatkozó fenti illúziórombolásának logikus következménye, és így kihagyhatatlan része az ő kultuszkritikája, amelynek legélesebb megnyilvánulása a jeruzsálemi templomra vonatkozó két megnyilvánulása.

Amikor egyszer a templomból kifelé haladva egyik tanítványa felhívta a figyelmét: „Rabbi, nézd, micsoda kövek és micsoda épületek!”, Jézus így válaszolt: „Ezeket a nagyszerű épületeket nézed? Semmiképp nem marad itt kő kövön, amelyet le ne rombolnának majd” (Mk 13,1-2)! – Válaszának háttere, illetve üzenete: Jézus élesen szemügyre vette a „templomi üzem”, és átlátta annak istenellenességét, akár az áldozatbemutatással kapcsolatos üzletelés (Mk 11,15), akár a templomkincstár dolgában (Mk 12,41-44.40). Átlátta, hogy a templomi kultusz, vagy tágabban: a kultusz által jelképezett vallás az Istenbe vetett bizalom helyett az Istennel folytatott üzletelésre (Mk 11,15), Isten akaratának megselekvése helyett Isten megvesztegetésére (Mt 9,13), az emberekkel való megbékélés helyett az isteni bocsánat elnyerésének technikáira nevel (Mt 5,23-25). Nem volt hát nehéz arra a következtetésre jutnia, hogy ezt a kultuszt, ezt a vallásosságot Isten el akarja törölni (vagyis e mondat semmiképp sem a jeruzsálemi templom majdani fizikai lerombolásának megjövendölése!).

Ennek a kultuszkritikának a szimbolikus megfogalmazása/megjelenítése volt, amit a jeruzsálemi templom Jézus általi „megtisztításának”, „a kereskedők kiűzésének” szokás nevezni (Mk 11,15-17). Ennek a jelenetnek és mondanivalójának részletes magyarázatát Márk-kommentárom 656. lábjegyzetében foglaltam össze, itt csak annak lényegét idézem: 1) Jézus nem „kiűzte” a kereskedőket, hanem „elkezdte kiutasítani azokat, akik eladtak és akik vásároltak a templomban” (15. v.). 2) Jézus nem „megtisztítani” akarta a templomot, hanem meg akarta szüntetni az áldozati állatokkal folytatott kereskedést (és a részben ennek szolgálatában álló pénzváltást). Csakhogy áldozati állatok nélkül nincs kultikus áldozat, így hát ez azt jelenti, hogy magukat a kultikus áldozatokat akarta megszüntetni, mert azok egyfajta cserekereskedelmet jelentenek az ember és Isten között (áldozatbemutatásért jó termés, jó egészség, sikeres felvételi, karrier, jó házasság, anyagi gyarapodás stb., stb. cserébe; nyelvi telitalálat tehát Jézus szóválasztása a templomot illetően az „üzletközpont”: „Ne tegyétek Atyám házáat üzletközponttá!”: Jn 2,16b). „Isten országában”, azaz a szeretet világában viszont nincs helye ilyesminek, csak a kérésnek (ld. Mk 580. láb., 2b-c pont!), ahogyan egyetlen valamirevaló családban sem

üzleti alapon és módon nyújtják egymásnak a szolgálatokat.

Jézus önképe

Jézus kíméletlenül leleplezte a személyével kapcsolatos illúziókat is. A legfontosabb talán az, hogy tagadta, hogy ő lenne a szó közkeletű értelmében vett Messiás. Csak a két legfontosabb esetet emelem ki.

Az első esetben csak közvetve, de azért egyértelműen tanúskodik erről a szöveg: Jézus érdeklődésére, hogy kinek tartják őt a tanítványai, Péter határozottan azt feleli „Te vagy a Messiás.” Erre egyrészt keményen megtiltja nekik, hogy a személyéről beszéljenek az embereknek, másrészt – és ez a fontosabb – azt olvassuk: „Ezután elkezdte arra tanítani őket, hogy az emberfiának sokat kell szenvednie, mint alkalmatlannak el kell vettetnie...” (Mk 8,29-31; az „ezután” a görögben „és”, de szövegösszefüggés logikája igazolja, hogy az egyszerű „és”-t „ezután”-nal fordítsuk, amit megerősít az, hogy a párhuzamos helyen Máté így fogalmaz: „Ettől fogva Jézus elkezdte megmutatni tanítványainak, hogy el kell mennie Jeruzsálembe, sokat kell szenvednie...”: Mt 16,21). A messiási elképzeléssel tehát a maga „szenvető emberfia” (= ember) -mivoltát állítja szembe, ami eleve cáfolja a messiási mivoltot, hiszen a „szenvető Messiás” (sőt „kivégzett Messiás”) abszurd önellentmondás lenne.

A másik, az előzővel teljes összhangban lévő eset már közvetlen eligazítást ad (ha kellően megbirkózunk a fordítási és értelmezési problémákkal; a szögletes zárójelben foglaltak az én értelemszerű kiegészítéseim): Amikor a főpap egyenesen megkérdezi Jézustól: „Te vagy-e a Messiás...?”, ő azt feleli: „Te mondtad, hogy én vagyok; és látni fogjátok az emberfiát az Erő jobbán ülni...” (Mk 14,61-62; az „és”-t itt logikusan „ellenben”-nel kellene fordítani). A „Te mondtad” nincs benne minden kéziratban, ennél azonban fontosabb, hogy a közfelfogással (és sok szentírásfordító értelmezésével) ellentétben nem azt jelenti, hogy „Igen, én vagyok”, hanem azt, hogy „Ez a te véleményed”. Teljesen világos ez a mátéi megfogalmazásban (Mt 26,64): „[Ezt] te mondtad; [én] azonban [azt] mondom nektek...” (a görög plén jelentései: azonban, ámde, míg, miközben, inkább, jobban mondva), valamint a hasonló jánosi szövegösszefüggésben is (Jn 18,37): „Akkor király vagy te?... Te mondd [azt], hogy király vagyok... Én [viszont azt mondom, hogy] arra születtem...” (A hangsúlyos mondat eleji egó = „én” ellenvélemény-bejelentést vezet be, amit az is alátámaszt, hogy a királyok életcélja nem az igazságról szóló tanúságtéves szokott lenni...; vö. Mk 15,2). Jézus tehát – Márknál is érzékelhetően, a mátéi szövegösszefüggésben pedig

egészen nyilvánvaló módon – nem tesz messiási önvallomást, hanem saját önértelmezését és Isten melletti hitvallását állítja szembe azzal; itt is „emberfiának” nevezi magát (vö. Mk 68. láb.), és válasza azt jelenti: „Isten, aki az én Erőm, a jobbára ültet engem, szorosán maga mellé mint jó barátját, s jobbát védőn rám helyezi. Igen, erre a szegény, egyszerű emberre. Ő szeret és oltalmaz engem.” (Az „Isten jobbán ülni” itt inkább csak szemléletes, képszerű szófordulat, semmint a Zsolt 110,1 idézése.)

Jézus elutasította magától az „Úr” avagy „Király” mivoltot. Figyelmeztette hallgatóit: „Nem mindaz megy be a Mennyek országába, aki azt mondja nekem: »Uram, Uram!«, hanem csak az, aki teszi mennyei Atyám akaratát” (Mt 7,21). Emögött az áll, hogy Jézus kizárólag Isten „uralmának”, „országának” megvalósulását akarta (ld. Mt 6,10), önmagának semmiféle „uralmat/országot” nem kívánt, az ilyen feltételezések ellen tiltakozott. Jézus számára egyedül Isten az „Úr” (Mk 12,29-30), és csak Isten, az „Úr” „fiának” (Mk 9,7 – Mk 471. láb.), követének tartotta magát; ezért utasította el az „Uram, Uram”-ozást éppoly határozottan, mint azt, hogy térdet hajtsanak előtte (Mk 1,40-41; 10,17).

Két gyakorlati példa a mondottakra: Amikor a Zebedeus-fiak azt kérik tőle: „Add meg nekünk, hogy egyikünk jobbadon, másikunk balodon üljön majd a te dicsőségedben!”, akkor ridegen azt válaszolja: „Nem tudjátok, mit kértek”, majd felvilágosítja őket, hogy a király melletti díszhelyek helyett csak a maga „poharát” tudja felkínálni nekik, azt a poharat, amely a rá váró szenvedéseket jelképezi (Mk 10,35-40). – Amikor az utolsó vacsorán ismét versengés támadt a tanítványok között, hogy vajon melyikük számít a legnagyobbnak, Jézus így hűtötte le őket: „Végtére is ki a nagyobb? Aki az asztalnál ül, vagy aki felszolgál? Hát nem az, aki az asztalnál ül? Én azonban olyan vagyok közöttetek, mint aki felszolgál” (Lk 22,27-28), s a János-evangélium tanúsága szerint azzal adott nyomatékot a maga szolgálai mivoltának, hogy megmosta tanítványai lábát (Jn 13,2-11).

Bármilyen furcsán hangzik is, és bármilyen sok csodálatos gyógyulás történt is Jézus által, ő nem tartotta magát különleges csodatevőnek. Elégséges bizonyítéka ennek az, hogy mindig határozottan elutasította, hogy „csodajelekkkel” igazolja magát (ld. fentebb: Istenkép, 5. bek.), de különösen érdekes példáját láthatjuk az epilepsziás fiú meggyógyulásának történetében (Mk 9,14-27): Az apa előbb a tanítványoktól kért segítséget, de mivel azok hatástalannak bizonyultak, Jézushoz fordult ezekkel a szavakkal: „Ha képes vagy valamire, szánj meg minket, és siess segítségünkre!” Mire Jézus szinte felhördült:

„Ez a »Ha képes vagy!«” Aztán hozzátette: „minden lehetséges annak, aki bízik Istenben.”

Azt látjuk tehát, hogy Jézus felindultan utasítja vissza az apa feltételezését (amelyet nyilván tanítványai is osztanak), miszerint talán képes olyasmire, amire mások nem, majd rámutat arra, hogy nem a különleges egyéni képességről, az emberi erőről van szó, hanem kizárólag az Istenbe (a tulajdonképpeni gyógyítóba) vetett bizalomról: aki feltétel nélkül rábízta magát, és ezzel eltakarítja az útból a lelki akadályokat, például a kételkedést, a félelmet, a görcsös erőlködést stb., az lehetővé teszi, hogy a Teremtő életereje kifejtsen benne gyógyító hatását. Mindössze ennyi a „titok”, ebben áll Jézus, a nagy gyógyító „módszere”.

Azok után, hogy minek nem tartotta magát Jézus, említjük meg hangsúlyosan (bár utalásszerűen ez már szóba került), hogy ezekkel szemben minek tartotta magát, nevezetesen „emberfiának”. – Az „emberfia” („emberek fia”) kifejezés eredeti értelme a hétköznapi arám nyelvben „az ember”, „egy ember”, „az ember általában”; az „én” körülírására használták, legtöbbször olyan összefüggésekben, amelyekben a meggyaláztatás vagy a halál volt a téma. A vallási nyelvben sajátos melléköngéje volt: „szegény, hatalom nélküli ember, aki egészen rá van utalva Istenre, és akit Isten támogat”. Jézus ezt a kifejezést használta önmaga megjelölésére, szokásos alapjelentésének megfelelően: „egyszerű, az embereknek kiszolgált, hatalom nélküli ember vagyok, akit azonban Isten a maga erejével tölt el”. Az eredetinek tekinthető emberfia-mondások mind ezt a jelentést hordozzák (pl. Mk 8,31; 14,41-42; Mt 11,16-19; Lk 9,44; 11,29-30.32; 12,8-9; egészen mást jelentett az „emberfia” a kor apokaliptikus irodalmában, de ez most nem témánk).

A fentiekből logikusan következik, hogy Jézus elutasította magától a személyi kultusz bármiféle megnyilvánulását.

Ennek jellegzetes formája volt, hogy térdre borultak előtte (ld. Mk 1,40; 7,25; Mt 17,14; 20,20). Jézus emiatti haragjának emlékezetét csak néhány kódex őrizte meg Mk 1,40-ben, pedig az nagyon is megalapozott volt: zsidó érzék szerint ugyanis a térdre borulás egyedül Istent illeti meg.

De Jézus már azt is visszautasította, hogy valaki jónak nevezze őt „Miért mondasz engem jónak?”, kérdezi a „gazdag ifjútól”, majd hozzát teszi: „Senki sem jó, csak egyvalaki: Isten” (Mk 10,18). Ezzel a kijelentésével Jézus a zsidóság alaphitvallásához csatlakozik („Halld, Izrael, az Úr, a mi Istenünk, az egyedüli Úr”: 5Móz 6,4; ld. Mk 12,29), de megtölti azt saját üzenetével: Isten (abszolút) jó, és hozzá képest senki sem jó (vö. Mt

7,11). Ezt önmagára is vonatkoztatja, egy síkra helyezve magát minden emberrel.

Nem kevésbé tanulságos ebből a szempontból az az eset is, amelyekre nem szoktak felfigyelni: Egy a asszony a tömegből így szólt hozzá: „Szerencsés a méh, amely hordozott, és a mellek, amelyeket szoptál!” Ez a jellemzően keleti áradozás a látszat ellenére nem Jézus anyjának dicsérete, hanem zsidó szokás szerint közvetett hódolat Jézusnak, ugyanis ha egy tekintélyes embert meg akartak dicsérni, akkor az anyját magasztalták. Ő azonban még ezt a finom udvarlást is visszautasította: „Nem! Inkább azok a szerencsések, akik hallják és követik Isten szavát” (Lk 11,27-28).

Mindezek nyomán már egyáltalán nem meglepő, hogy Jézusnak az illúziókat kerülő realizmusa az őt követni szándékozókval, sőt tényleges tanítványaival szemben is megmutatkozott.

Annak, aki lelkesen kijelentette: „Követni foglak téged, akárhová mész is”, megmondta: „A rókáknak barlangjuk van, az ég madarainak fészükük, de az emberfiának nincs hol lehajtania fejét.” Azokat pedig, akik bár szintén készek voltak követni őt, de feltételeket szabtak, igen keményen helyreigazította: „Hagyd a halottakra, hogy eltemessék halottaikat! ... „Aki kezét az eke szarvára teszi, s közben hátratekint, nem alkalmas Isten országára” (Lk 9,57-62).

Közvetlen tanítványainak az illuzórikus lelkesültsége sem hatotta meg. A végső eseményekhez közeledve figyelmeztette őket: „Alighanem mindannyian eltántorultok majd” (Mk 14,27). Ennek kijelentésnek a pontos értelme és jelentősége csak akkor tárul fel, ha az utolsó vacsora utáni helyzettől eltérően abban a helyzetben és légkörben helyezük el, amikor Jézus Jeruzsálem közelébe érkezik messiási birodalmi reményeket ápoló „híveivel” (ld. Mk 11,8-10; Lk 19,37-38; vö. Lk 24,21). Ő ekkor szokásához híven hozzálát, hogy lerombolja jámbor agyrémüket, nehogy a bekövetkező nagy csalódás teljesen letaglózza őket. – Pétert azonban nem tudja meggyőzni, ő majd változatlanul erősködik: „Lehet, hogy mindannyian eltántorulnak majd, de nem én!” Jézus azonban megmarad a valóság talaján: „Ámen, mondom neked, te ma, ezen az éjszakán, mielőtt a kakas kétszer kiált, háromszor tagadsz meg engem” (Mk 14,29-30).

Semmi messianizmus

Pontosabban a szó akkor bevett, hétköznapi értelmében vett messianizmus: a Messiás majd felszabadítja Izraelt az elnyomás (konkrétan a római elnyomás) alól, és naggyá teszi népét. – Főntebb már láttuk ennek közvetlenül Jézus személyét érintő vonatkozásait, most

általános értelemben nézzük meg, de csak utalásszerűen, két példával.

Első názáreti fellépésekor Jézus idézi Izajás 61,1-2-t, ezt az Úr Szolgájáról szóló énekekkel rokon prófétai önvallomást, amelyet „messiási jövendölésként” ill. annak „beteljesedéseként” is szokás értelmezni (Lk 4,18-19): „Az Úr Lelke szállt le rám, mivel felkent engem, hogy megvigyem az örömezetet a nyomorgóknak...” (a héber „messiás” szó azt jelenti: „felkent”). Témánk szempontjából azért rendkívüli jelentőségű ez a szakasz, mert az idézet végén Jézus kihagyta (= nem olvasta föl) azt a félmondatot, amely az ő korában a messiási elvárások – ha úgy tetszik, illúziók – leglényegesebb elemét fogalmazta meg: „... (hogy kihirdessem) Istenünk bosszújának napját”.

A tudatos kihagyásról tanúskodik egyrészt egy formai mozzanat, mégpedig az evangélista „és összegöngyölte a könyvtekerceset...” megjegyzése (20. v.), amely teljesen fölösleges lenne, ha nem azt akarná kifejezni: Jézus éppen itt tett pontot a felolvasott szöveg végére, másrészt az a tartalmi érv, hogy Isten bosszújának elvetése tökéletes összhangban áll Jézusnak a „csak szerető Isten”-ről adott tanításával. Csupán a kora keresztény apokaliptikusok „helyesbítik” majd Jézus istenképét, és hirdetik az evangélistáktól kezdve (pl. Lk 19,27) Pálon át (pl. Róm 12,19-20) a Jelenések könyvének szerzőjéig (pl. Jel 6,10 és 8-9. fejezet), hogy Isten bosszújának napja nem marad el, csak későbbre tolódott.

Elvi síkon számolt le Jézus a korabeli messiási eszmével egy kétségtelenül sok értelmezési problémát fölvető szakaszban (Mk 12,35-37): Amikor egyszer a templomban tanított, ezt a „találós kérdést” tette föl: „Hogyan mondhatják az írástudók, hogy a Messiás Dávid fia? Hiszen maga Dávid mondta a szent Lélek által: »Így szólt az Úr az én uramhoz: Ülj a jobbkezem felől, amíg ellenségeidet lábaid alá vetem!« Maga Dávid mondja őt »úrnak« – de akkor hogyan fia neki?”

Kétségtelenül a nagyon nehezen értelmezhető részek közé tartozik ez a néhány mondat, született is számos magyarázati próbálkozás. Az alábbiakban két olyan értelmezést fogalmazok meg, amely beleillik Jézus szellemiségébe és tanításának egészébe, de a második érvényességét tartom valószínűbbnek:

a) A szó köznapi értelmében vett, dávidi stílusú, harcoss messiással szemben Jézus tarthatta magát a szó eredeti, „semleges” alapértelmében vett „messiásnak”, azaz „Isten Lelkével fölkent embernek”, „Isten küldöttének” (ld. Lk 4,18!). Ebben az esetben a 110. zsoltár 1. verséből vett érvvel amellet tör lándzsát, hogy az igazi – tehát nem a korabeli, köznapi értelemben vett –

messiás (ő maga) szellemi értelemben nem „fia”, alárendeltje, hanem „ura”, feljebbvalója Dávidnak (vö. Lk 10,23-24), tehát nem kell hozzá igazodnia: nem kell fegyverrel e világi uralmat megvalósítania (vagyis érvénytelen az ellenségek láb alá vetésének programja).

b) Rámutatva az isteni sugalmazásának tartott zsoltszöveg belső ellentmondására („a Dávid-fia Messiás ura Dávidnak”), Jézus arra világít rá, hogy „a szent Lélek által szóló” Dávid tévedett, mert semmiféle politikai messiás („Isten felkentje”, „Isten földi helytartója”) nem létezik, hiszen Isten maga az egyetlen „úr” (vö. Mk 12,29!), és ezért az általa akart „világrendben”, a szeretet rendjében (= „Isten országában”) semmiféle emberi uralomnak nincs helye (vö. Mk 10,40!) – Ez az értelmezés megfelel annak, hogy Jézus máskor is feltárta a próféták tévedéseit (ld. pl. Mk 9,4-8.12-13; Mt 11,11). Ha viszont ez a helyálló értelmezés, akkor Lk 4,18-ban „az Úr kent föl engem” nem jelent („igazi”) messiási mivoltot, hanem csak az isteni küldetést emeli ki, amit Jézus többször is hangsúlyozott.

Semmi apokaliptika

Az apokaliptikától megszabadított Jézus c. tanulmányomban részletesen bemutattam, hogy Jézus teljes mértékben elhatárolódott az ő korában is virágzó (és a kereszténységben az 1. század végéig tovább élő) apokaliptikus várakozásoktól, illúzióktól, ezért ennek az elhatárolódásnak is csak néhány megnyilvánulására utalok.

A földbe elvetett mag terméshozásának példázatával (Mk 4,26-28) Jézus arra kérdésre ad választ, hogyan „érkezik”, „jön el”, „valószínű (meg)” Isten országa. A korabeli apokaliptikusok úgy gondolták, hogy az égből jön, hirtelen (az Isten által előre meghatározott napon) és „döggéssel-villámlással” (az összes gonoszok elleni pusztító háborúval, amelyben Isten az angyalokat, az igazakat és a természet erőit egyaránt beveti, majd idevarázsolja a Paradicsomot). Jézus válasza: Nem, nem így jön el! Nem látványos csodák révén, hanem „csak” a vetőmag terméshozásának csendes, hétköznapi „csodájával”. Nem az égből jön, hanem földön bontakozik ki, nem hirtelen, hanem fokozatosan, és nem „dérrel-dúrral”, hanem szinte észrevehetetlenül, látható ok nélkül, „automatikusan” (automaté = öntevékenyen). – A 29. v. („Amikor aztán a termés engedi, rögtön nekiereszti a sarlót, mert itt az aratás ideje”) Márk kiegészítése. Formailag a Márkra jellemző „rögtön” (euthüsz) alkalmazásáról és az ószövetségi idézet (Jóel 4,13) bevonásáról ismerhető fel, hogy betoldásról van szó, tartalmilag pedig arról, hogy ez a záradék a jézusi mondanivalóval éppen ellentétes, apokaliptikus irányultságot ad a példázatnak, a végítélet

öldöklő angyalára irányítva az olvasó figyelmét (vö. Jel 14,15!).

Ugyanez a helyzet a mustármag példázatával (Mk 4,30-32a): A Jézus által használt kép különlegessége nem Isten országának eljövendő nagyságában áll, hiszen azt minden zsidó prédikátor lelkes szavakkal ecsetelte. A meglepő mozzanat Isten országa kezdeti kicsisége, hiszen azt várták, hogy apokaliptikus csoda révén hatalmas, lenyűgözően, egy csapásra jelenik meg. Jézus viszont azt mondja: „Kisebb minden más magnál...” – A 32b v. ismét Márktól eredő betoldás, amely az eredeti mondanivalót megint az ellenkezőjére fordítja, mert a végső nagyságra helyezi a hangsúlyt. Az evangélista ismét ószövetségi utalásokkal él (Ez 17,23; 31,6; Dán 4,9.18), amelyek mögött a maga részéről a népek misszionálásának gondolata húzódik meg.

Az apokaliptikus illúziókkal történő leszámolás perdöntő bizonyítékai azonban azok a jézusi megnyilatkozások, amelyeknek a lényegét így lehet megfogalmazni: átkapcsolás az apokaliptikából a morálba. A két legfontosabb esetet idézem föl.

Valaki egyszer megkérdezte Jézustól: „Uram, vajon csak kevesen vannak-e, akik megmenekülnek?” Ő azonban ezt felelte: „Vívjatok élet-halál harcot azért, hogy bemehesetek a szűk ajtón, mert – mondom nektek –, sokan törekszenek majd másképp bemenni, de nem fog sikerülni nekik.” (Lk 13,23-24).

Jellemzően apokaliptikus kérdésfelvetésről van szó, hiszen az apokaliptikában (vö. Mk 773. láb.) nagy jelentőségű volt annak találgatása, hányan és kik „üdvözülnek” majd. Jézus válasza tisztán tükrözi az ő apokaliptikával kapcsolatos magatartását: amikor apokaliptikus jellegű kérdést tesznek fel neki, akkor egyszerűen semmibe veszi a kérdés tárgyát, és az apokaliptikus tartalmú kérdésre erkölcsi tartalmú választ ad: „Kevesen vannak-e...? Ti vívjatok élet-halál harcot...!” Azaz: Ne azt találgassátok, kevesen vannak-e vagy sokan, hanem tegyétek meg azt, ami a bejutáshoz szükséges! (A Jézus által használt képben az a döntő mozzanat, hogy az ajtó szűk, vagyis nem arról van szó, hogy az ajtó mögötti terem túl kicsi lenne, és csak kevés embert fogadhatna be. A belépésért folytatott élet-halál harcot tehát nem azért kell vívnunk, hogy „kiszorítsuk onnan versenytársainkat”, hanem azért, hogy „önmagunkat kellően vékonyá tegyük”, és ily módon átférjünk a szűk ajtón, vö. Mk 10,25).

Ha lehet, még világosabb ez a téma „központi” megjelenésében: Amikor a farizeusok megkérdezték tőle, mikor jön el Isten országa, Jézus így válaszolt nekik: „Isten országa nem kiszámítható módon jön el, és azt sem fogják mondani: »Íme, itt!« vagy »Ott van!«,

mert íme, Isten országa rajtatok fordul” (Lk 17,20-21; a fordítás részletes magyarázatát ld. Lukács-kommentáromban)!

Itt is „az apokaliptikából a morálba való átkapcsolással” van dolgunk, csak most a legmagasabb szintű elvi megfogalmazásban. Nevezetesen: Miután Jézus elutasította az Isten országa eljövételének idejével és helyével kapcsolatos apokaliptikus találgatásokat, rámutat arra, hogy nem mástól (Istentől) kell várnunk, hanem „tőlünk függ”, „rajtunk fordul” Isten országának „létrejötté, kibontakozása, megvalósulása”. Ez a „rajtunk fordul”, „rajtunk áll vagy bukik” egyaránt jelenti Isten országának „egyszerű” elfogadását, befogadását (ld. Mk 580. láb., 4. bek.) és az érte végbevitt, élet-halál harc intenzitású erőfeszítéseket (vö. Lk 844. láb.), a szükség szerinti „láblevágást” és kereszt-fölvételt (ld. Mk 580. láb., 5. bek.; Mk 539. láb. és Mk 454. láb.).

* * *

Tudatosítva, hogy Jézus nem akart új vallást alapítani, legfeljebb „megreformálni” azt, amelyikbe beleszületett, a fentiek alapján talán a félreértés veszélye nélkül tehetjük föl ezt a kérdést:

Elképzелhető, hogy Jézus az egyetlen, aki illúziók nélküli vallást akart?...

(2019. december 10.)

KIRÁLY IGNÁCZ

JÉZUS-KÖVETÉS

Minden keresztény tudja, hogy mi a Krisztus-követés. Az ismeretekben és lelkiéletben mélyebben járatos ismeri Kempis Tamás Krisztus követése című könyvét a XV. századból. A Bokor teológiáját elindító és meghatározó Bulányi atya műveiből is ismerjük a lényegi hangsúlyt, miszerint a Szentírásnak Jézus ajkára adott szavai segítségével keresnünk kell az Isten Országát, és amit megtaláltunk, elfogadtunk, annak megélésére kell fordítanunk az életünket: Ország-építésre. Imitatio Christi, Krisztus utánzása c művében Kempis írja: „Uram Jézus, add, hogy utánzohassalak, ha a világ megvetése szakad is rám!” (III/56). Jobb fogalom a követés. Jobb, mert az utánzásban kevésbé kap hangsúlyt a cselekvő ember személyes döntése, felelőssége. A követésben jobban benne van az ember a maga szabadságának felelős döntésével, az életvitel folyamatos fejlődésre hivatottságával. Hasra esés

helyett kritikus odafigyelést jelent. Behódoló infantilizmus helyett mérlegelő felnőtt hit-hűséget jelent.

Nagy a kísértés, hogy a Krisztust követés szembe állítódjék a Jézus-követéssel. Ezzel szemben Pázmány azt írja Kempisről: „Lelki vigasztalás és isteni szolgálatra való gerjedést vészen”, aki olvassa. Lehet követni Jézust Krisztusként és lehet történeti Jézusként. Tény, hogy Krisztust hangsúlyozva Jézus istenfiúsága kapja a hangsúlyt. A katolikus dogmatika Jézust valóságos Istennek és valóságos embernek határozza meg (ennek filozófiai kritikájával most nem foglalkozunk). Ő az Isten Fia (ennek a misztérium fogalmába menekülő kifejtésével most szintén nem foglalkozunk). A magasabb minőség azonban háttérbe szorítja az alacsonyabbat: azt, hogy Jézus ember fia. Ember fia is. Tény, hogy a követést is meghatározza ez: másként követhető az Isten, és másként az ember. Komoly erőfeszítések történtek arra régen és ma is, hogy a misztériumok magasságába helyezett Jézus tanítása és életpéldája hatékonyabb szerepet játszhasson a hívő emberek életalakításában. Szembeállítás helyett most kapjon hangsúlyt a történeti Jézus emberi oldala. Nem attól kell félni, hogy ezáltal csökken Jézus Krisztus tekintélye, hanem annak kell örülni, hogy emberközeli személyisége újabb motivációt adhat a követés komolyabban vételére. A nehezen megtehető nem kell az „evangéliumi tanácsok” fogalmába csomagolva szentségtartóba tenni, mert hátha azért volt hegyi (mezei) beszéd, hogy Jézus-követésünkben törekedjünk annak mindenkire vonatkozó megélésére.

1./ Jézus személyisége

„Krisztus nem más, mint a történelmi Jézus, a „názáreti”... Ő egy bizonyos valaki, mással össze nem téveszthető, föl nem cserélhető személy, akinek egyéni neve is van” (Küng C/4,2). Individuum, mondja a szaknyelv. Megismételhetetlen egyediség, egyéniség, karakter, alkat, aki nem mentes kora, kultúrája, genetikája hatásai alól. Ujjlenyomata is más volt, mint az őt követőké... Élt, az élettel együtt járó sajátosságokkal: tett olyan is, amit egy másik Istenre figyelő ember nem, vagy másként tett volna.

Gyermekként tesz olyat, ami ma erősen neveltlenségnek minősülne. A Közel-Keleten a 12 éves fiú ma is majdnem felnőttnek számít, legalábbis a katonakötelesség és nemi érettség szempontjából. Egy patriarchális kultúrában azonban úgy kiosztani az érte megalapozottan (három nap!), sőt szeretetből aggódó szülőket, ahogyan ő teszi (Lukács 2,41-50), komoly egót mutat. Az elnézést kérés jobban illett volna, mint butasággal is vádolni szüleit („Hát nem tudtátok?”). Milyen jó lenne, ha a szent írók-szerkesztők megőriztek

volna legalább egy példát arra nézve, hogy Jézus bocsánatot kér. Az ellenkezője bezzeg hangot kap: „Ki vádolhat engem bűnről?” (_János_8,46). Kérdés: Ez a jeruzsálemi templomi eset kisebbíti-e Jézus tekintélyét? Számomra semmiképpen. Gyermeke volt szüleinek, lázadó tini volt a leírás szerint.. Ehhez hasonló, de ennél sokkal kisebb kihágásaimra egy-egy „nyakleves” volt szüleim reakciója. A normára nevelés hagyományos eszköztára nem csökkentette nagy tiszteletemet, szeretetemet szüleim iránt. Unokáim számára pedig a legkedvesebb papás meséim azok, amikor betyárságaimból villantok fel valamit. Nem csökken irántam való nagy szeretetük azzal, hogy emberközeli a papa. Sőt!

A kánai menyegzőn már a felnőtt és küldetéstudatos fiú szól az édesanyjához. A ránk maradt leírásban Jézus eléggé rideg, távolságtartó. Ilyen karakterekről mi is tudunk. A majdani Bulányi atya már a piaristákhoz való „önfejű” jelentkezésekor azt mondta szüleinek, hogy ezen nincs mit megbeszélni. Ő már döntött, és kész. Kemény beszéd ez. Amikor édesanyámnak elmondtam, hogy vége a szép álmainak, miszerint majd pap fiánál ő lesz a házvezető asszony, akkor igyekeztem körbeszeretgetni őt, hogy megszülethessen az elfogadó mondata: „Biztosan jól meggondoltad, fiam?”. Emészthetőbb beszéd ez. Egyik karakter így, a másik úgy rendezi dolgait szeretettel. Ettől még, sajnos, én nem lettem szentebbé, és Gyurka bácsi meg Jézus nem lett gyarlóbbá számomra.

A vendégségben illendően próbálunk viselkedni. Megadjuk a tiszteletet a vendéglátónak, ha nem muszáj, nem provokálunk feszültséget. Jézus egy baráti családnál, Mária, Márta, Lázár vendégségében otthonosan mozog, családiasan közvetlen. Ejnye-bejnyét mond a szolgáló Mártának, és méltatja a reá figyelő Máriát, aki női tanítványainak egyike. Kafarnaumban, Péteréknél kedvesen tevékeny, és anyóást gyógyít. Simon farizeusnál már nem így viselkedik. A róla susmusoló farizeusnál gondolatcserét kezdeményez. Megemlíti a vendéglátó tisztasági és üdvözlési mulasztásait vendégével szemben (lábmosás, üdvözlő csók). Még hozzátesz egy bűnös asszonyt méltató beszédet is (Lukács7,36-50). Ilyen egy kemény és őszinte jellem! Én morogtam volna magamban, utólag ki is beszéltem volna a dolgot tanítványi köreimben. Négyszemközt csilingeltem volna Simonnak is. A vendégségben ünneprontóan és nyilvánosan reagálni le a jelenséget? Tőlem idegen. Emlékszem, zöldfülű teológusként egy püspökkel együtt tartott ünnepi papi ebéden teológiai témát vettem fel, de egy idősebb paptestvér letorkolt: „Nem tudod, hogy papi ebédeken nem illik teológiáról beszélni?” Illendőségek, szokások,

meghunyáskodások... Ez is az ember. Kertelés nélküli konfrontációk... Ez is az ember. Szent Teréz akár Jézusnak is címezhetette volna azt, amit a Jóistennek mondott: „Ha így bánysz azokkal, akiket szeretsz, ne csodálkozz, ha annyi az ellenséged!”

2./ Jézus pasztorációs módszere

Legjobb védekezés a támadás. Ilyen alapon Jézus akár magyar is lehetett volna. Akárhányszor számon kérően támadják, visszavág. A nem rendesen mosakodó tanítványok esetében dörgedelmes kritikával illeti a kívül mosakodó, de belül piszkos embereket, a támadóit. A kalász szedésének munkavégzős vádját Dávid tekintélyére alapozva dobja vissza. A szombati provokációs gyógyításoknak se szeri, se száma. Pedig a betegek várhattak volna még egy napot, ha már évtizedekig viselték betegségüket. Lehet, hogy azoknak van igazuk, akik azt mondják: botránysan kell szólni és tenni, hogy odafigyeljenek rá az emberek. Ki a botránypárti pasztorációra, ki az empatikusra hajlik. Sokkoló felrázásból miért születne jobban megtérés, mint az odaszeretgető barátkozásokból? Tömegek előtti igehirdetésből miért születne jobban kisközösség, mint a személyes kapcsolattartásokból? Bármely módszer képviselője beláthatja, hogy az eredmény ugyanaz: kétezer év alatt nem tért még meg az emberiség. Mindegyikünk a maga elkötelezettsége és karaktere szerint igyekszik hatékony emberhalásszá lenni. Te is, én is... Jézus is. Itt a küldetés teljesítésére való törekvésében van a példa értékű erőforrásunk.

Jézus kettős kapcsolatrendszerben élt. Az egyik közismert, a tanítványok köre. Tizenkettő, hetvenkettő. Férfi és női tanítványok. A másik csak felvillanásaiból következtethető. Nikodémus, arimateai József, leprás Simon, az akkori zsidó elit tagjai. Vannak fővárosi kapcsolatai is, amelyeket nem köt a Tizenkettő orrára. A pálmaágas bevonulás előtti események csak így magyarázhatóak. A konspirációs elemek felismerhetők. Vizeskorsós férfi (ez asszonyi munka!), jelszóra emlékeztető bemondásra számárcsíkó a Mester részére, konspiratív éjjeli pihenő hely az olajfakertben (nem közterület). Tanítványainak azt mondja, hogy nem megy fel a fővárosba, aztán mégis, más úton felmegy... (János 7,8). Igazi céltudatos és megfontolt pasztorációs működést látok Jézusnál. Ha úgy látja jónak, pl. életveszély miatt, még a tisztátalan pogány Szíriába is kimegy néhány hónapra (Márk 7,24). Nem az „ide löjtek” öngyilkos megszálottsága jellemzi. Ravasz László református püspök írja a kommunistákkal való kollaborálással kapcsolatban: „Inkább voltam megfontolt, mint hős.” Bulányi Gyurka bácsi indigós önvédelme is ilyesmi: újabb börtön veszélye nem éri meg a brosúrák sokszorosítását, hiszen mindenki fél

templomon kívüli hitéletet élni. Ki így, ki úgy igyekezett helytállni. Kollaborálás... helyezkedés... lavírozás... Megfontolás... mérlegelés... kiállás... A jó példákban rejlő erőforrás: a helytállás! Jézusunk megfontolt helytállása!

Vallási rendszerhez való viszonyulásában Jézus nem lesöprő, hanem mérlegelő. Ami az ő értékszéméletét, Istenről alkotott képét és az ebből fakadó küldetését nem gátolja, abban megengedő (közösségvállalás nélkül is tehet valaki jót Jézusra hivatkozva: „Ne tiltsátok meg neki”). Ami ebben segíti, abban együtt működő: szokása szerint zsinagógába jár, jeruzsálemi zarándoklatra megy, hivatalos igazolásért a papokhoz küldi a gyógyult leprást. Amit ellenerőnek lát, abban viszont keményen elutasító: jeruzsálemi áldozat bemutatásáról nem tudunk, a szombat obszervanciájával nem engedi kijátszani a jót tevést, a vallási hagyományokat felrúgja, élesen bírálja, ha azok szeretetellenessékké torzultak... Az alamizsnázkodást, amiben a farizeusok kimagaslóan teljesítettek, dicséri, és valószínű, hogy közösségileg gyakorolják is (karióti Júda a pénztáros). Újraelosztó karitás ez, hiszen nem az általuk megtermelt pénzzel, hanem másoktól kapottal gazdálkodnak (vö. pl. Teréz anya rendjének működése).

Jézus imaélete is személyiségének jó kifejezője. Kisközösségét nem tanította és nem gyakoroltatta a közösségi imában. Neki elégnek látszott zsidó vallásának közösségi imádkozó gyakorlata. Ő maga az egyéni elvonulós imádkozást élte. Minden jelentős kihívás előtt egyedül imádkozik, gondolkodik (a Tizenkettő kiválasztása, tömegpasztorációból a személyes közösségépítésbe váltás...). A zsidó imaéleti hagyományokat tartotta, zsoltároztak, énekeltek (Pászká-vacsora). Óva int a sok beszédű imától, a locsogástól. Az egyetlen tanítványi kérésre mondott és neki tulajdonított, kötöttnek értelmezett imája a Miatyánk, amelyet mintának szánt: „így imádkozzatok”. Mint a II. Vatikáni zsinat a II. misekánon szövegét: vázlatként ajánlja. Rövidsége miatt a leghasználtabb miseszöveg lett.

A keresztény hagyomány természetesen kifejlesztette a maga ima gyakorlatát. Sokkal tágabban, mindenféle személyiség igényének megfelelően formálta. Az egyéni elvonulós ima erős hangsúlya mellett kiemelkedik a közösségi ima. Micsoda erőforrásunk volt és van a nagycsütörtöki, nagypénteki virrasztásainkban, BNT- és Bokorünnep-imáinkban, a lelki gyakorlatos és kisközösségi imáinkban! Még a kívülről szószaporításnak tetsző rózsafüzérezésben is megtartó erő rejlik. Barcza Barna paptestvérünk mondta: „A börtön első heteiben a Rózsafüzér tartott

meg.” Az ima számomra az Istent megszólító emberi eszköz. Nem beszélgetés. Leginkább monológ, hiszen Isten nem az ember személyes és közvetlen, szóban megnyilvánuló kapcsolattartásában kommunikál velünk. Kommunikációs eszköztára bizonyára sokkal gazdagabb, mint a miénk. Nem véletlen, hogy Jézus a gondolkodásra, megfontolásra, következtetésre tette a hangsúlyt, ha Isten szándékát kutatja az ember. Számomra ez a színes imagyakorlat nem jézusidegen, pedig tőle nem ezt látjuk, tanuljuk. Ami emberi, az nem feltétlen jézusidegen! Lényeg a mennyei Atyánkkal való fejlődőképes kapcsolat. A „hogyan” már rajtam, rajtunk, közös megállapodásainkon fordul.

Római katolikus vallási cselekményekben magam is részt veszek, és mindmáig tartom bokros külső célunkat, mely szerint „amely felekezetbe születtem, és amelyben vagyok, azt kell Jézust követővé segítenem”. Szentségi és szentelményi lehetőségeket erre való eszköznek tekintem. Hálás vagyok, hogy akármilyen torzulások terhelik is az egyháztörténelmet, mégis eljutott hozzám is a történeti Jézus személyiségének varázsa. Szabadon, botránkoztatás nagy veszélye nélkül húzódnak vissza azon területekről, amelyeket Jézustól idegennek gondolok (pl. kereszthódolat). Ugyanilyen szabadon kapcsolódhatok bele az évszázadok alatt bevált, szép, lélekemelő cselekményekbe (pl. szentmise).

3./Jézusnak is élni kellett valamiből és valahol.

A „nincs hol lehajtania fejét” inkább a sorsvállalás súlyára figyelmeztető mondat. Leválva a családról, Názáretről, Kafarnaumban volt otthona, ahová rendre „hazatért”. Vándortanítóként működött, és terapeutaként ingyenesen gyógyított. Elvet is megfogalmaz: „Megérdemli a munkás a maga bérét”. Jómódú asszonyok finanszírozzák Isten Országát építő vállalkozását. Főállású próféta, tanító, rabbi. Főállású, de nem megélhetési! Megélhetési élethelyzet nem veszélyeztette, hogy megalkuvásokba, helyezkedésekbe gabalyodjon. Tudott elfogadni, még zűrös életűektől is (Lévi, Zakeus, magdalai Mária). Sőt, még meg is hívatta magát vendégségbe. Valami ösbizalom jellemezte, nem csupán Isten iránt, de az emberek iránt is. A „mit együnk, mit igyunk, mibe öltözzünk” egzisztenciális gondja fölé tudott emelkedni, és a természet egyszerű működését (liliom, ég madarai) tartotta normális szemléletnek, nem az ezek miatti görcsölést, gondban levést. Bízott a százanniként megfogalmazott „jutalom” realitásában, javakban és kapcsolatokban egyaránt. Bízott abban, hogy ha elterjednek az osztozni, adni hajlandó emberek, akkor ez a százannyi máris megvalósul közöttük bizonyosan.

Nagycsaládosként csóválom a fejem. Vajon így élt volna akkor is, ha még évtizedekig élhet pl. saját családdal, annak minden egzisztenciális felelősségével? Sokszor voltam már olyan helyzetben, hogy sajnáltam, hogy nem lehetek el Jézustól jó és konkrét válaszokat, jó példát a magam természetes, nagycsaládos élethelyzetéből adódó kihívásokra. Emlékszem, hogy az „első szerelem” időszakában olyan jó volt nem foglalkozni csip-csup megélhetési dolgokkal, mert ezek megoldódtak, és én lendülhettem istenes dolgaimban. Istenem, mennyi névtelen adomány jutott el hozzám is! Minden gördülékenyen ment. Amíg egyedül voltam. Családot alapítva mindenféle technikával ki kellett alakítanunk a gondban nem levés életformáját. Pénzszámolás, időszámolás, tárgyi értékáramoltatás... Az adás és elfogadás életformáját. Meg kellett találnunk a Jézus-követés életvitelszerű megoldásait egy Jézusétól merőben eltérő életformában. Így van ez rendjén, hiszen nem az életformában kell követnem őt, hanem az életelveihez való hűségben: a megfontoltan ösbizalomra épülő élet odaadásban.

4./ Jézus feltételeket és feltétel nélküliségeket mutató magatartása.

Személyre szabottan mutat utat. A gazdag ifjú esete jó példalehetőség azoknak, akik a magunkat megszegényítést tartják jézusi cél-parancsnak. Neki mindent oda kellett volna adnia a szegényeknek, hogy képes legyen tanítvánnyá lenni. Embertelenül kemény és abszurd feltétel! Pedig itt egy mindenben példa értékűen vallásos zsidó fiatalemberről van szó, akiben fel sem merül, hogy vagyona nem Istennek tetsző. A jó egészség, a sok fiúgyermek és a nagy vagyon ugyanis Jahve áldása (lásd Jób könyve). Jézus Istenénél a vagyon sáfarkodásra kapott szereteteszköz. Zakeusnál Jézus már nem a minden vagyona szétosztását mondja, hanem méltatja a harácsolásból, a sokszoros kárpótlásig jutó elhatározást, amire Zakeus maga jön rá, és amit maga ígér meg. A jobba levés személyes elhatározása és konkretizálása az, amit Jézus nagyra értékkel Zakeusnál. Általánosítások helyett a személyre szabottság az, ami Jézustól eltanulható.

A nőekkel kapcsolatban felettébb megengedő, irgalmas, figyelmes. A szamáriai asszony férfifaló életének tényét kimondja, de nem tart erkölcsi prédikációt. Nem megmondó ember, hanem kimondó tanító. A házasságtörő asszony bocsánatkérés, bűnbánat nélkül is feloldozást kap és a további élethez biztatást: „Többet ne vétkezzél”!

Bennem erősen jelen van a bűnbánat és bűnbocsánat összefüggése. Megbocsátani annak lehet, aki bocsánatot kér. Ez a teljesség. Részlegesség az, ha

megbocsátok anélkül, hogy elnézést kérne a sértő. Eredmény: bennem béke, benne rendetlenség. Részlegesség, ha bocsánatot kér, de én megkeményítem magam. Eredmény: béke benne, rendetlenség bennem. A kölcsönösség teremt békét a felek között és a felekben. Ez a teljesség. A házasságtörő asszony esete nem a teljesség. Ha Jézust megcsalta volna a felesége, akkor is ilyen nagyvonalú? Persze ő állítólag cölebsz volt, hogyan is mondhatok ilyet? Mondok, mert nekem van feleségem, testvérbarátaimmal mi nagyrészt hitvestársi kapcsolatokban élünk. Az ebből adódható krízisekre választ keresünk. Házasságtörés (testi, szellemi, spirituális!) bizony szeretetkapcsolat-törés. A szeretetkapcsolat-törésre karióti Júda lehet a szentírási példa. Szomorú tudomásulvétel, elengedés a jézusi reakció. Ez működő modell a hitvestársi kapcsolat törésekor is? Van, akinél igen, van, akinél nem. A tudatosan, felelősen kimondott igének számon kérhetőek. Munkaviszonyban is, közösségi vállalkozásokban is, házasságban is. Egymás normára segítése és a magunk normára nevelése a közös élet létfeltétele. Ennek liberalizálása a társadalmak pusztulását gyorsítja fel. A Szentlélek elleni bűnnek a megideologizált bűnöket gondolom. A szeretetlen kapcsolatból kiszerezemesedni nem erény, hanem menekülés. Megváltozás helyett. Elvált vagy egymást emésztő párkapcsolatú gyermekeink, testvéreink sorsa nagy felkiáltó jel! „A házasság nem felbonthatatlan, hanem nem szabad felbontani!” –mondta, írta Bulányi atya. A Jézus-követés az elveket adja ezekhez a krízisekhez, de a gyakorlati lépést magunknak kell megtalálnunk. Az „Ember szét ne válassza!” jézusi norma, bizony eljuthat odáig, hogy az egymást elemésztő és már exitált (meghalt) szeretet állapotában, a „házaspárnak” magam javasoltam a szétválást. A szeretet erre is indíthatja a segíteni akaró embert. Menteni, ami még menthető... Persze tudom, hogy van, aki ilyen pokollá vált állapotban is inkább a házasság vértanúképző jellegét vallja, csak el ne váljanak.

A Jézus-követés számomra elsősorban az ő értékszemléletének fejlődőképes átvételét jelenti. Másodsorban az ő személyes, ránk hagyományozott magatartásának, magamra alkalmazott követését jelenti. Amiben hasonlóak vagyunk, abban könnyebb a követés. Amiben nem spórolhatom meg a személyes következtetést és döntést, abban nehezebb. Lényeg, hogy amint ő közösséget vállalt követőivel, úgy én is vállaljak közösséget vele és a rá figyelőkkel. Ki a keresztény? „Aki Jézus személyét és ügyét magáénak vallja” (H. Küng).

Hála legyen mennyei Atyánknak Jézusért!

JOSEF IMBACH

ÁLOM A SZABADSÁGRÓL

A szabadság nagy szó. Nagyobb szó a vágy a szabadságra. A legnagyobb ez a vágy akkor, ha emberek korlátozva, szorongattatva vagy elnyomva érzik magukat. Ennek helytálló voltát nemcsak egyének tiltakozásai mutatják, hanem egész népcsoportok forradalmi és lázadásai is, amelyekkel felkelnek az uralkodó viszonyok ellen.

Mi a szabadság? Példaszerűen a „tékozló fiú” híres példabeszédének segítségével lehet ezt megmutatni (bár annak tulajdonképpeni tartalma az apa szeretete *mindkét* fia iránt).

Szabadság valamitől ... vagy szabadság valamire ...?

A Lukács-evangélium által áthagyományozott történet (Lk 15,11-32) alighanem jól ismert. Mindenesetre nem mondja el, hogy a fiatalabb fiú miért követeli ki az örökségét, és aztán miért indul el idegenbe. Lehetséges motívumként *Rainer Maria Rilke* azt a túlradó szeretetet és ehhez kapcsolódó, túlságos és fojtogató gondoskodást nevezi meg, amelyet övéi tanúsítanak iránta, úgyhogy nem marad számára más, mint az ebből való kitörés vagy menekülés.

A szöveg segítségével nem lehet alátámasztani, hogy ténylegesen a szeretet túlzott mértéke ösztönözte-e a fiatalembert a menekülésre. Mindenesetre a történet lezajlása arra látszik utalni, hogy a fiú béklyónak érzi a kötődést a szülői házhoz; hogy elege van abból, hogy minden tényér köleskásához még egy jó tanácsot is eléje tesznek; hogy azután vágyakozik, amit életnek szoktunk nevezni. Szeretné megkóstolni a szabadságot, és saját elképzelései szerint megélni a létezését, de rövidlátásában összetéveszti a szabadságot a kötetlenséggel. Ebből magyarázható az a fáradozása, hogy kiszabaduljon az apai tekintély kötelékéből – általánosan kifejezve: merje megtenni a heteronómiából az autonómiába vezető lépést. Tehát „egy távoli országba” költözik, mintha másképpen egyáltalán nem lenne képes elegendő távolságot teremteni önmaga és övéi között. Többé nem külsőleg meghatározottan és minden kényszertől szabadon, végre a saját belátása szerint alakíthatja az életét.

De aztán valami előre nem látott dolog történik. Rövidesen lezüllik, vagy amint a példabeszéd mondja, a disznók vályújához kerül. Pedig csak azt akarta, amire minden fiatal ember vágyik, és amit nem lehet megtiltani nekik: hogy iganak az élet túlcsonduló kelyhéből! Alapjában véve csak azt keresi, amit otthon (még) nem tudott megtalálni, nevezetesen önmagát.

De alighogy úgy véli, végre önmaga *ura*, máris szenvedélyei *rabszolgájává* vált. Egyre világosabban bebizonyosodik, hogy a vágyott szabadság nem a kötöttség ellentéte, hanem csupán *a kötöttség új formája*. A gyermekség *szolgasággá* alakult át.

Fájdalmas tanulási folyamatra van szükség, mire a fiú megérti: a szabadság nem abban áll, hogy az ember mindent megtehet, amit akar, hanem abban, hogy nem muszáj olyan dolgokat megtennie, amiket nem akar. Továbbá nem tartalmazza a mentességet mindenfajta kötöttségtől, hanem csak a kötöttség valamilyen *sajátos formáján belül* lehetséges. Csak az „apához” – kép nélkül: valami abszolúthoz, evilágon kívülihez, transzcendenshez vagy istenihez – való kötődés teszi lehetővé az ember számára, hogy minden evilágon belülivel szemben szabad maradjon, és azt mondhassa: Itt állok, és nem tehetek másként! Vagy azt: Itt állok, és még egészen másként is tehetek!

A korlátozások vagy belső és külső kényszerek hiánya engedi meg nekünk, hogy arra törekedjünk, amiért megéri élni – vagy meghalni. Ezáltal fölvetődik az a kérdés, hogy mi az, amivel *korlátlanul* azonosulunk.

Valakivel vagy egy ügyel azonosulni azt jelenti, hogy teljesen e személy mögé állunk, vagy kitartóan azt az ügyet képviseljük. Azonosulni eszmékkal, nézetekkel is lehet, vagy bizonyos csoportosulásokkal, amelyek meghatározott érdekeket képviselnek. Továbbá lehetséges egyidejűleg különböző dolgokkal azonosulni, például egy sakk-klubbal, egy politikai párttal és a Hegyi beszéd etikájával, miközben nyilvánvaló, hogy ezen azonosulások nem mindegyike azonos intenzitású. Inkább mindegyikhez valamilyen fenntartás kapcsolódik, amely abból az eszméből vagy értékelképzelésből adódik, amellyel az ember minden mást mér. Feltételezve azt az esetet, hogy az emberi méltóságot tekintjük legfőbb értéknek, már csak részleges azonosulás lehetséges egy olyan politikai párttal vagy társadalmi szervezettel, amelynek a programja nem minden területen védelmezi vagy támogatja az emberi méltóság megvalósítását. Másképpen mondva, egy ilyen intézménnyel vagy párttal az ember végső soron csak olyan mértékben azonosulhat, amilyenben az ténylegesen szolgálja az emberi méltóság megvalósulását. [...]

A félelem mint mozgatóerő

Hogyan lehet embereket rávenni arra, hogy vállalják a felelősségüket?

Aki kicsit is jártas a Bibliában, annak itt Jézusnak az utolsó ítéletről szóló beszéde fog eszébe jutni (Mt 25,31-46). Az ítélet szimbóluma arra utal, hogy egykor minden embernek számot kell majd adnia tetteiről.

Ezzel pedig főként istenhívőket lehet etikailag felelős cselekvésre motiválni. Különösen akkor, ha rettegést keltő képekkel ábrázolják a túlvilági bíróságot (ahogyan ez korábban általánosan szokásos volt). Ennek példája a *Dies irae* kezdetű középkori himnusz, amelyet egyes kutatók Celanói Tamásnak († 1260), Assisi Szent Ferenc társának és életrajzírójának tulajdonítanak (19 versszak, alább csak pár részlet).

Ama végső harag napja / a világot tűznek adja, / Dávid így s Szibilla hagyja.

Reszket akkor holt meg élő, / ha megjön a nagy Ítéelő, / mindeneket lattal mérő. ...

Bíró majd ha széket ül ott, / minden rejtek felderül ott, / zsoldot bűn el nem kerül ott.

Én szegény ott mit beszéljek, / pártfogómul kit reméljek, / hol a szent is alig él meg.

És így tovább. Versszakról versszakra felidézi a nagy leszámolást és végelszámolást. A végén az emberek reszketve és csüggedten könyörögnek irgalomért és kegyelemért.

Ez ténylegesen fenyegető üzenetté alakítja át az Evangélium örömeit, azzal az eredménnyel, hogy az emberek nem belátásból, hanem félelemből cselekszenek. Mindenesetre az effajta ábrázolásokat lehet az eredeti szándékkal ellenkező módon is olvasni. Ekkor kiderül, hogy az utolsó ítélet kódja nem egyszerűen megfélemlítést tartalmaz, hanem az ember méltóságát húzza alá azzal, hogy felelősségére emlékezteti.

A nyomásgyakorlás módja időközben már régóta áthelyeződött a profán síkra, mindenesetre azzal a különbséggel, hogy itt reális megrettentési forgatókönyvekről van szó – a túlvilágtól való félelem helyébe a jövőtől való félelmek lépnek. Az embernek tényleg az a benyomása, hogy csak a tudományok által támogatott apokaliptikus jövőjósáttal lehet fokozatosan gondolkodásmódja megváltoztatására készíteni az emberiséget. E tekintetben mérföldkövet jelent az 1979-ben megjelent, *Das Prinzip Verantwortung* (A felelősség elve) című alapvető mű, amelyben a német-amerikai filozófus, Hans Jonas a technológiai helyzetre alkalmazott etikát fejlesztett ki, amivel évtizedekkel megelőzte a *Fridays for Future*-mozgalom célkitűzéseit.

Jonas rámutat arra, hogy a magas fokú technizálódás, az atomfenyegetés, az erdők kihalása és a környezetszennyezés emberek milliói számára ad tennivalót; hogy a korlátlan gazdasági növekedés rögeszméje a természeti erőforrások kizsákmányolásához, és ezáltal bolygónk

elpusztításához járul hozzá; hogy ez az egész emberiség jövőjét teszi kockára; hogy a kék bolygó összeomlása nyilvánvaló közelségbe került.

Filozófusként Jonas az értelemhez fordul. Az általa felhozott érveknek tulajdonképpen elégnek kellene lenniük a gondolkodásmódunk megváltoztatásához. Ugyanakkor Jonas tudatában van annak, hogy diagnózisa hozzájárul a félelem szításához. De ez nem vezet-e éppen oda, hogy az értelem hullik el? A félelem tényleg kiválthat pánikot, de – ebben egyet kell érteni Jonasszal – ha az emberek már nem nyitottak az észérvekre, akkor talán már csak a félelem által lehet belátásra és cselekvésre motiválni őket.

Ford.: g. g. a.

Kivonatos fordítás Forrás: J. I., Vergib uns unsere Unschuld, Echter Verlag, Würzburg 2023, 23-29.

FARAGÓ FERENC

ÚJÉVI HAIKU-FICAMOK

Nem vagyok költő,
Ezért, egy jó kis rímért,
Az olvasók kedvéért,
Verseket ficamíték.
***

A szavak bennem útban vannak,
Ha leírom,
Odébbállnak.
***

A lány zongorázott,
A fiú hegedült.
Majd elkelt a zongora,
Szakadt a hegedű húrja.
***

A virág csak az alkalomra vár,
Hogy átadhassa
Magát.
***

Akkor győzünk majd,
Ha a leglassabb futó,
Az utolsónak célba érő,
A nyerő.
***

Szól a koldus
A koldusnak:
Uram, mától szolgálni akarlak!

***

Térben ténferegve,
Az időben elidőzve,
Múlik a pillanat – örökre.

***

Sors-cellám ajtajára
Cetlit rakok:

„Rögtön jövök, beszélőn vagyok.”

***

Sorsunk, mint a hóember sorsa.
Megolvadva, majd a felhőbe
Továbbforogva.

***

Közeledik a végtelen.
Távolodik a most.
Hazafelé iparkodom.

***

A tér meggörbül,
A fény elhajlik.
Az életem így rövidül.

***

Már semmi nem érint meg,
Csak az érintés maga,
Az örök Szolga.

***

Csak arról érdemes beszélni,
Amire szó nincs is.

***

Amikor minden ugyanannyit ér,
A tér s az idő összeér,
S fellebben a várt Remény.

***

Ne késlekedj hát,
Az elmúlás nem vár!

***

**MINDEN KEDVES
OLVASÓNKNAK BOLDOG ÉS
ISTEN ORSZÁGÁNAK
ÉPÍTÉSÉBEN SIKERES ÚJ
ESZTENDŐT KÍVÁN A
KOINÓNIA
SZERKESZTŐSÉGE!**